

Janiika Jokela
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi
Opinnäytetyö, 2023

SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN TUOMA MUUTOS ASIAKKAAN TILANTEeseen

TIIVISTELMÄ

Janiika Jokela

Sosiaalisen kuntoutuksen tuoma muutos asiakkaan tilanteeseen

58 sivua ja 3 liitettä

Kevät 2023

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi

Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa sosiaalisen kuntoutuksen palvelun tuomasta muutoksesta asiakkaan elämäntilanteessa. Työn tarkoituksena on kuvata sitä, millä tavalla asiakkaan elämäntilanne muuttui sosiaalisen kuntoutuksen työskentelyn aikana. Aihe opinnäytetyöhön syntyi keväällä 2022 opintoihin sisältyvässä harjoittelussa Espoon aikuissosiaalityön sosiaalisessa kuntoutuksessa, joka on yhteistyökumppanina työn toteutuksessa.

Aineistona tutkimuksessa on käytetty Espoon sosiaalisen kuntoutuksen nykyisten tai juuri palvelun päättäneiden asiakkaiden haastatteluja. Aineisto on kerätty käyttämällä teemahaastattelua, eli puolistrukturoitua haastattelua. Opinnäytetyö on laadullinen analyysi, jossa aineiston analyysimenetelmänä on käytetty teemoittelua.

Sosiaalisen kuntoutuksen palvelun aikana muutosta lähtötilanteeseen verrattuna tapahtui kaikilla haastatelluilla. Haastatellut kokivat sosiaalisen kuntoutuksen vaikutuksen positiivisena ja pystyivät erittelemään sen elämään tuomia asioita. Kaikki olivat kokeneet saaneensa sosiaalisesta kuntoutuksesta tukea ja apua. Aineistosta nousi kolme teemaa, jotka olivat haastatelluille merkittäviä palvelun aikana. Nämä olivat 1. ammatilliselta saatu tuki, 2. sosiaaliset suhteet ja vuorovaikutus ja 3. omat mielenkiinnon kohteet ja tulevaisuuden tavoitteet.

Johtopäätöksinä voidaan todeta, että Espoon sosiaalisessa kuntoutuksessa sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamista ja osallisuuden edistämistä toteutetaan vahvasti ammattitaitoisella sosiaaliohjauksella sekä ryhmä- että yksilötyön menetelmillä. Sosiaalisen kuntoutuksen palvelun onnistumisen kannalta vuorovaikutuksen merkitys korostuu. Ongelmia voi syntyä silloin, jos asiakkaan ja sosiaaliohjaajan näkemykset vaikkapa edistettävistä tavoitteista eivät kohtaa eikä vaivatonta vuorovaikutusta synny. Osalla haastatelluista oli myös toiveena palvelun jatkuminen. Esimerkiksi mielenterveysongelmat tai muu sairastuminen voivat aiheuttaa tilanteen jossa tuen tarve jatkuu eivätkä jatkopolut olekaan vielä ajankohtaisia. Ryhmätoiminnan onnistumisen kannalta on tärkeää, että osallistujat ovat sitoutuneita toimintaan ja osallistuminen on oikea-aikaista.

Asiasanat: aikuissosiaalityö, muutos, osallisuus, sosiaalinen kuntoutus, vaikuttavuus, teemahaastattelut, vuorovaikutus

ABSTRACT

Janiika Jokela

The Effects of Social Rehabilitation on the Client's Situation

58 Pages and 3 appendices

Spring 2023

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree in Social Services

Bachelor of Social Services

The aim of the thesis is to produce information about the change brought about by the social rehabilitation service in the life situation of a client. The purpose of the work is to describe how the life situation of the client changed during social rehabilitation. The topic for the thesis was born in the spring of 2022 during an internship included in the studies in the social organization of adult social work in Espoo, which is a partner in the implementation of the work.

The research used interviews of current clients of social rehabilitation by the city of Espoo or those who have just finished the service as data. The data has been collected using a theme interview, i.e. a semi-structured interview. The thesis is a qualitative analysis, in which thematic analysis has been used as the method of analysis of the material.

During the social rehabilitation service, a change compared to the starting situation occurred for all interviewees. The interviewees experienced the impact of social rehabilitation as positive and were able to detail the things it brought to their lives. Everyone had felt that they had received support and help from social rehabilitation. Three themes emerged from the data which were significant to the interviewees during the service. These were 1) support received from a professional, 2) social relations and interaction, and 3) own interests and future goals.

In conclusion, it can be stated that in social rehabilitation by the city of Espoo, the strengthening of social functioning ability and the promotion of inclusion are implemented with strong professional social counselling, with both group and individual work methods. In terms of the success of the social rehabilitation service, the importance of interaction is emphasized. Problems can arise if the views of the client and the social worker differ, so that for example the goals do not meet, and the interaction is not effortless. Some of the interviewees also wished for the service to continue. For example, mental health problems or other illnesses can cause a situation where the need for support continues, and further paths are not yet timely. In terms of the success of the group activity, it is important that the participants are committed to the activity and that the participation is timely.

Keywords: Change, Efficacy, Interaction, Involvement, Social Rehabilitation, Social Work with Adults, Theme Interview

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 SOSIAALINEN KUNTOUTUS AIKUISSOSIAALITYÖSSÄ	6
2.1 Sosiaalisen kuntoutuksen tausta ja määritelmä	6
2.2 Sosiaalinen kuntoutus aikuissosiaalityössä.....	7
2.3 Sosiaalisen kuntoutuksen prosessi ja tavoitteet.....	9
3 MUUTOS JA VAIKUTTAVUUS SOSIAALITYÖSSÄ.....	12
3.1 Vaikuttavuus	12
3.2 Muutossosiaalityö	14
4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE	16
5 SOSIAALINEN KUNTOUTUS ESPOON KIPINÄSSÄ.....	17
6 AINEISTON KERUU	18
6.1 Aineiston keruu	18
6.2 Haastattelu.....	19
7 ANALYYSI	21
7.1 Aineiston litterointi ja teemoittelu.....	21
8 SOSIAALINEN KUNTOUTUS TUKENA HAASTAVASSA ELÄMÄNTILANTEESSA.....	25
8.1 Ammattilaiselta saatu tuki	26
8.2 Sosiaaliset suhteet ja vuorovaikutus	31
8.3 Omat mielenkiinnon kohteet ja tulevaisuuden tavoitteet	34
9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	38
9.1 Vuorovaikutusosaaminen korostuu	38
9.2 Ryhmätoiminnan merkityksellisyys	40
9.3 Palvelun tuoma muutos.....	41
10 TULOSTEN ARVIOINTI JA KEHITYSEHDOTUKSET	42
10.1 Eettiset näkökohdat ja luotettavuus	42

10.2 Tulosten arviointia ja tarkastelua.....	43
10.3 Kehittämisehdotuksia	46
LÄHTEET	50
LIITE 1. Kysymysrunko	56
LIITE 2. Tiedote	57
LIITE 3. Suostumuslomake	58

1 JOHDANTO

Sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaalipalvelua, joka perustuu asiakkaan toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen kokonaisvaltaiseen selvittämiseen. Sosiaalinen kuntoutus on osa monialaista kuntoutusjärjestelmää. Sosiaalisen kuntoutuksen palveluun yhteensovitetaan tarvittavat muut palvelut, kuten mielenterveys- tai päihdepalvelut sekä muut tarvittavat tukitoimet ja palvelut. Sosiaalisen kuntoutuksen tarkoituksena on vahvistaa henkilön kykyä selviytyä arkipäivän toiminnoista, vuorovaikutussuhteista ja oman toimintaympäristön rooleista. (Sosiaali- ja terveysministeriö, i.a.-a.)

Sosiaalisella kuntoutuksella tavoitellaan yleensä jonkinlaista muutosta asiakkaan elämässä. Muutostyönä voidaan nähdä myös palvelun ennalta ehkäisevä vaikutus siinä mielessä, ettei muutosta ainakaan huonompaan suuntaan tapahdu. Muutostyö sosiaalisessa kuntoutuksessa liittyy yksilötason elämänmuutokseen, mutta yksilön elämänmuutoksessa voidaan nähdä myös laajempia tasoja silloin kun hänen tavoitteensa liittyvät yhteiskunnalliseen tai yhteisölliseen vaikuttamiseen. (Raivio, 2018, s. 114–115.)

Opinnäytetyöni tavoitteena oli selvittää, millä tavalla asiakkaiden tilanne on muuttunut sosiaalisen kuntoutuksen palvelun aikana. Käsittelen opinnäytetyössä aikuissosiaalityön kontekstissa tehtävää sosiaalista kuntoutusta. Tarkastelussani on sosiaalisen kuntoutuksen määritelmä ja sen toteutus osana aikuissosiaalityötä. Tutkimuksen teoreettisessa osuudessa esittelen, mitä sosiaalinen kuntoutus on, miten sitä toteutetaan ja miksi sitä tarvitaan. Analysoin aineistosta löytyviä tuloksia suhteessa sosiaalityön vaikuttavuuteen muutoksen käsitteen kautta, eli millä tavalla haastatellut asiakkaat ovat kokeneet sosiaalisen kuntoutuksen muuttaneen heidän tilannettaan. Keräsin opinnäytetyöni aineiston haastattelemalla sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaita ja analysoin sen teemoittelun menetelmällä.

Aihe opinnäytetyöhöni syntyi keväällä 2022 opintoihini sisältyvässä harjoittelussa Espoon aikuissosiaalityön sosiaalisessa kuntoutuksessa, joka on yhteistyökumppanini työn toteutuksessa. Opiskelijana osallistuin sosiaaliohjaajien kanssa sosiaalisen kuntoutuksen asiakastyöhön, sekä yksilöohjaukseen että ryhmämuotoiseen työskentelyyn, ja halusin jatkaa aiheeseen syventymistä.

Espoon sosiaalista kuntoutusta on tutkittu aikaisemmin haastattelemalla asiakkaita ja työntekijöitä, mutta tuoretta tutkimustietoa sosiaalisen kuntoutuksen palvelun tuomasta muutoksesta asiakkaan tilanteeseen ei ollut saatavilla. Tästä syystä Espoon sosiaalisessa kuntoutuksessa nousi esille toive saada tietoa palvelun tuomasta muutoksesta asiakkaiden tilanteeseen ja aiheen tutkiminen opinnäytetyönä tuntui kiinnostavalta.

Sosiaalista kuntoutusta on viime vuosina aktiivisesti kehitetty varsinkin pääkaupunkiseudulla. Ennen hyvinvointialueille siirtymistä Espoossa sosiaalista kuntoutusta toteutettiin osana aikuissosiaalityötä sosiaalisen kuntoutuksen palvelulla, joka muodostui Kipinä-ryhmistä ja sosiaalisen kuntoutuksen yksilötyöstä. Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueelle 2023 siirryttäessä sosiaalinen kuntoutus sijoittui uuteen työllistymistä edistävien palveluiden yksikköön sosiaalipalveluissa. (Hytti, 2023, s. 9,11.) Opinnäytetyöni käsittelee tilannetta ennen hyvinvointialueelle siirtymistä.

2 SOSIAALINEN KUNTOUTUS AIKUISSOSIAALITYÖSSÄ

2.1 Sosiaalisen kuntoutuksen tausta ja määritelmä

Sosiaalisen kuntoutuksen käsitettä on käytetty Suomessa 1950-luvulta lähtien ja käsite on yksi kuntoutusjärjestelmän osa-alueista, joita sosiaalisen kuntoutuksen lisäksi ovat lääkinnällinen, ammatillinen ja kasvatuksellinen kuntoutus. Suomalaisen kuntoutusjärjestelmän juuret ovat lähtöisen toisen maailmansodan jälkeiseltä ajalta, ja 1970-luvulla kuntoutusajattelu laajeni kuntoutettavan yksilön lisäksi myös hänen ympäristöönsä. (Nieminen, 2018, s. 11.) Sosiaalisen kuntoutuksen määritelmä on koko historiansa ajan jättänyt tilaa erilaisille tulkinnoille ja toiminnoille, mutta vuonna 2015 se sisällytettiin sosiaalihuoltolakiin (Väisänen, 2018, s. 19–20.)

Sosiaalihuoltolaissa sosiaalinen kuntoutus määritellään sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaksi tehostetuksi tueksi sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Laissa määritellään, että sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen, kuntoutusneuvonta ja -ohjaus sekä tarvittaessa kuntoutuspalvelujen yhteensovittaminen, valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan, ryhmätoiminta ja tuki sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin ja muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet. (L 1301/2014 17. §.)

Sosiaalista kuntoutusta on tutkittu ja kehitetty muun muassa sosiaalisen kuntoutuksen SOSKU-hankkeessa, joka toteutettiin vuosien 2015–2018 aikana. Hankkeessa oli mukana muun muassa Diakonia-ammattikorkeakoulu, Metropolia Ammattikorkeakoulu, THL, Kuntoutussäätiö, kuntayhtymiä ja kaupunkeja. Hankkeen tuloksina syntyi muun muassa lukuisia opinnäytetöitä, toimintamalleja, raportteja ja julkaisuja. (THL, 2020.)

2.2 Sosiaalinen kuntoutus aikuissosiaalityössä

Sosiaalista kuntoutusta voidaan toteuttaa osana aikuissosiaalityötä. Aikuissosiaalityöllä tarkoitetaan virkavastuussa olevien sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien tekemää asiakas- ja asiantuntijatyötä, jota tehdään aikuisväestön parissa. Aikuissosiaalityö on osa työikäisten palvelua ja sosiaalihuoltoa. (Socca, i.a.) Aikuissosiaalityön vaikuttavuus syntyy sosiaalihuoltolain mukaan siitä, että eriarvoisuus vähentyy ja osallisuus, hyvinvointi ja turvallisuus lisääntyvät. Aikuissosiaalityön vaikuttavuutta voidaan käytännössä arvioida sitä vasten, miten se onnistuu tukemaan asiakkaiden itse asettamia tavoitteita ja asiakkaan omia ajatuksia siitä, millaisia muutoksia hänen elämässään tarvitaan. (Matthies, Svenlin, Rantamäki, & Viitasalo, 2021, s. 189.)

Aikuissosiaalityön tavoitteita ovat elämäntilanteen parantaminen, yksilöiden ja perheiden turvallisuuden sekä itsenäisen suoriutumisen ylläpitäminen ja edistäminen. Sosiaalihuollon asiakkuuteen ohjautuessa asiakkaan tilanteen taustalla saattaa olla pitkittyneitä kuormittavia tilanteita, kuten esimerkiksi asunnottomuutta, työttömyyttä tai opiskelupaikan puuttumista sekä psykososiaalisia ongelmia, mielenterveys- ja päihdeongelmia tai arjenhallinnan sujumattomuutta. Tällaisissa tilanteissa sosiaalinen kuntoutus voi tukea kohti muutosta sekä auttaa parantamaan elämänlaatua ja luomaan elämänhallinnan edellytyksiä. (Lehti, 2021, s. 21.)

Sosiaalisen kuntoutuksen sisältö, toimeenpano ja kohteet määräytyvät kunnissa ja sitä voidaan toteuttaa palveluita läpileikkaavana periaatteena, erityisenä työotteena tai -orientaationa tai erillisenä palveluna. Sosiaalihuoltolaki kuitenkin määrittelee sosiaalisen kuntoutuksen omaksi palvelukseksi, eli se on erillinen palvelu esimerkiksi kuntouttavasta työtoiminnasta, vaikka näillä palveluilla paljon yhteisiä elementtejä onkin. (Suositus työikäisten sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisen laatuksikriteereiksi, 2018, s. 4.). Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet eroavat kuntouttavan työtoiminnan tavoitteista niin, että ne lähtevät vahvasti asiakkaan omista lähtökohdista ja mielenkiinnon kohteista ja sosiaalisella kuntoutuksella pyritään vahvistamaan elämän- ja arjenhallintaa, kun taas

kuntouttavan työtoiminnan tavoitteet ovat vahvasti työelämään, koulutukseen tai muihin työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin tähtäävää. (Lehti, 2021, s. 20–21.)

Sosiaalisen kuntoutuksen yleisimpinä menetelminä käytetään sosiaalialan ammattilaisen tarjoamaa tehostettua tukea, ryhmätoimintaa ja työllistymistä tukevia ja työelämävalmiuksia parantavia palveluita. Sosiaalialan ammattilaisen tarjoamaan tukeen voi sisältyä esimerkiksi palvelutarpeen arviointi, sosiaalityö, sosiaaliohjaus-, neuvonta- ja ohjauspalvelut sekä jalkautuvat ja kotiin vietävät palvelut. Ryhmätoiminnalla pyritään tukemaan asiakkaan elämänhallintaa ja hyvinvointia sekä pyritään avartamaan elämänpiiriä ja sosiaalisia vuorovaikutussuhteita. Ryhmätoiminnassa hyödynnetään esimerkiksi luovia, taidelähtöisiä ja luontolähtöisiä menetelmiä. (Kuntoutussäätiö, i.a.)

Sosiaalisen kuntoutuksen yksilötyötä tehdään muun muassa keskustelutapaamisina, verkostotapaamisina, kotikäynteinä, toiminnallisuutena sekä konkreettisena avustamisena ja tukemisena. Vaadittava työote on valmentavaa rinnalla kulkemista, joka vaatii aikaa ja joustavuutta niin yksittäisissä tapaamisissa kuin koko prosessissakin. Työntekijän rooli on samaan aikaan olla tuen ja ymmärryksen tarjoaja sekä palvelujärjestelmän edustaja ja viranomainen. (Raivio, 2018, s. 38.)

Yksilöohjauksen lisäksi sosiaalista kuntoutusta toteutetaan myös ryhmätoimintana. Ryhmätoimintaa voi toteuttaa monella eri tavalla, mutta keskeistä on ihmisen autonomian kunnioittaminen. Turvallisen tunnelman luominen on onnistumisen kannalta välttämätöntä, ja tästä vastuu on ensisijaisesti ryhmän vetäjällä. Ryhmässä toteutettu toiminta mahdollistaa osallistujien vuorovaikutus- ja sosiaalisten taitojen kehittymisen sekä tarjoaa osallistujille yhteenkuuluvuutta ja vertaistukea ja sitä kautta elämään uusia oivalluksia ja näkökulmia. Ryhmätoiminnassa myös ammattilaiselle tarjoutuu mahdollisuus irtautua omasta virkamiesroolista ja asettautua tasavertaiseen asemaan asiakkaiden kanssa. (Raivio, 2018, s. 39.)

Sosiaalisen kuntoutuksen kohderyhmiä yleisesti ovat nuoret ja aikuiset, joilla voi olla esimerkiksi mielenterveys- tai päihdeongelmia. He voivat olla hyvin erilaisista

taustoista, esimerkiksi pitkäaikaistyöttömiä tai syrjäytymisvaarassa jollain tavalla olevia. Asiakkaiden arjen selviytymistä hankaloittavat sosiaaliseen toimintakykyyn liittyvät ongelmat, kuten eristyneisyys, sosiaalisten tilanteiden pelko, päihteiden ongelmakäyttö sekä puutteet arkielämän taidoissa. (Kokko & Veistilä, 2018, s. 221–222.)

Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaille yhteistä on usein laaja-alainen tuen ja ohjauksen tarve. Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaalla on usein tarvetta monelle yhtäaikaistulle sosiaali- ja terveydenhuollon palvelulle. Asiakkaan toimintakyky on usein hyvin alhainen ja kuntoutumisprosessin edetessäkin hauras ja hänen valmiutensa kuntouttavaan työtoimintaan on arvioitu heikoksi. (Raivio, 2018, s. 12.)

2.3 Sosiaalisen kuntoutuksen prosessi ja tavoitteet

Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkuuden alussa on oleellista tehdä arvio henkilön tilanteesta ja tuen tarpeista. Kuitenkaan syvällistä analyysiä asiakkaan ongelmista ei voida tehdä kokonaan työskentelyn alussa, vaan asiakkaan tilanteen eri puolet paljastuvat vasta työskentelyprosessin edetessä. Prosessin edetessä onkin tärkeää yhdessä asiakkaan kanssa tulkita ja uudelleen tulkita tavoitteita ja ongelmia. Tästä muodostuu sosiaalisen kuntoutumisen prosessi. Luottamuksen rakentaminen voi viedä huomattavan suuren osan prosessin kestosta. (Nieminen, 2018, s. 15.)

Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena voidaan nähdä elämässä eteenpäin pääseminen, joka voi tarkoittaa työllistymistä, koulutuksen aloittamista, kansalaisaktiviteetteja tai vaikka eläkkeelle pääsyä. Asiakkaiden tilanteet ovat kuitenkin erilaisia, joten yleisenä pyrkimyksenä sosiaalisessa kuntoutuksessa on se, että asiakas ei kuntoutuksen jälkeen olisi lähtötilanteessaan. (Nieminen, 2018, s. 16.)

Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteita voidaan määritellä myös valtaistamisen ja voimaantumisen käsitteiden kautta. Voimaantumisen käsitettä voidaan

tarkastella erilaisista näkökulmista. Voimaantuminen voidaan nähdä yhteiskunnallisten rakenteiden muutoksena, asiakkaan ja työntekijän muutokseen tähtäävänä vuorovaikutuksena tai asiakkaan ja työntekijän omana muutosprosessina. Kuntouttavan sosiaalityön keskeisinä työmenetelminä voidaan pitää muun muassa psykososiaalista työskentelyä, joka perustuu voimaannuttavaan ja valtaistavaan ajatteluun sekä sosiaalista kuntoutusta, jolloin toiminta liittyy yhteiskunnalliseen ajatteluun sekä arjessa vaikuttavien voimaannuttavien ja valtaistavien tekijöiden hyödyntämiseen. (Raivio, 2018, s. 62.)

Voimaantumisen käsitteeseen liittyy määritelmällisesti myös osallisuuden käsite. Voimaantuminen ja osallisuus lähtevät molemmat ihmisestä itsestään. Voimaantumista voidaan tukea, mutta siinä keskeisiä ovat yksilön omat tavoitteet, tausta, usko omiin kykyihin ja taitoihin. Osallisuuteen ja voimaantumiseen voidaan liittää itseohjautuvuusteorian mukaiset psykologiset perustarpeet: omaehtoisuus, yhteisöllisyys ja kyvykkyys. Voimaantavissa ja osallisuutta vahvistavissa asiakassuhteissa nämä psykologiset perustarpeet näyttäytyvät muutokseen motivoitumisena ja aktiivisuutena. Työntekijä voi tukemalla asiakkaan muutoshalukkuutta ja ymmärrystä toteuttaa työskentelyn tavoitteita ja asiakasosallisuutta. (Rissanen, 2021, s. 138–139.)

Sosiaalisen kuntoutuksen keskeinen tavoite on asiakkaan toimintakyvyn tukeminen, mutta toimintakyvyn käsite on monimutkainen ja haastava. Toimintakyvyn käsite on sosiaalihuollon työntekijöillä päivittäisessä käytössä, mutta selkeä ja yhteinen käsitys siitä, mitä sosiaalinen toimintakyky on, usein puuttuu käytännön työtä tekeviltä. Sosiaalinen toimintakyky onkin suhteellinen käsite, jota on tarkasteltava suhteessa aikaan, ympäröivään yhteisöön ja yhteiskuntaan sekä niiden asettamiin normeihin. Päätöksentekotilanteissa yhteisön ja yhteiskunnan tila sekä niiden asettamat normit asettavat toiminnan ehtoja yksilön mahdollisuuksille toteuttaa itseään. (Kannasoja, 2018, s. 39, 55.)

Sosiaalisen kuntoutuksen palvelun tavoitteena on tukea asiakkaan toimintakykyä, mutta asiakkaiden kyky käyttää palvelua on kiinni myös siitä millä tavalla huono-osaisuudesta kärsiviä ryhmiä kohdataan. Palveluntuottaja voi

esimerkiksi arvioida käytössään olevat keinot riittämättömiksi ja näin ollen kaikista haastavimmissa tilanteissa olevat asiakkaat jäävät ilman palvelua. Asiakas saattaa myös kokea tulevansa syyllistetyksi tai torjutuksi, jolloin osallistuminen sosiaaliseen kuntoutukseen on vain ritualistista ja asiakas osallistuu vain saadakseen tietyt tulonsiirrot tai palvelut. (Saari, Eskelinen, & Björklund, 2020, s. 209.)

Yleensä sosiaalisessa kuntoutuksessa korostetaan asiakkaalle itselleen tärkeitä arvoja ja toiveita, koska on kuntoutuksen kannalta oleellista, että asiakas on itse oman kuntoutusprosessinsa toimija. Kuitenkin joskus kuntoutuskeskustelussa kuntoutuja nähdään tavallisuudesta poikkeavana yksilönä, jonka kuntoutumisprosessin tavoitteena tulisi olla normeihin sopeutuminen. Tällaisessa katsantokannassa yksilö nähdään objektina, jolla ei juurikaan ole kontrollia omaan kuntoutumisprosessiinsa. Sosiaalisen kuntoutuksen tulee keskittyä kuntoutujan itsenäisyyden tukemiseen, eikä toimintaa tulisi rajata liian tiukasti vain tietynlaisten asiakkaiden tukemiseen ennalta tarkkaan määritellyllä tavalla. (Kataja, Lantela & Romakkaniemi, 2020.)

Toimintakykyteorian mukaan ihmisen hyvinvointi liittyy hänen mahdollisuuksiinsa toimia niissä institutionaalisissa olosuhteissa, joissa hän elää ja hänen olemisensa laatuun. Hyvinvointi on siis riippuvaista sekä sisäisistä kyvyistä, että mahdollisuuksista toteuttaa näitä. Toimintakyvyt eivät ole pysyviä ominaisuuksia, vaan ne kehittyvät ja muuttuvat, vahvistuvat ja heikkenevät elämäntilanteen ja yhteiskunnallisen muutoksen vaikutuksesta. (Saari, Eskelinen & Björklund, 2020, s. 59.)

Sosiaalinen kuntoutus voi olla aidosti kuntouttavaa ainoastaan silloin, jos kuntoutuksen tavoitteet ovat kuntoutujan omia tavoitteita ja tarpeita. Kuntoutus määritellään tavallisesti sellaiseksi toiminnaksi, jonka tarkoitus on palauttaa toimintakyky jonkin toimintakykyä vaurioittaneen jälkeen, mutta sosiaalinen kuntoutus voidaan nähdä myös ennalta ehkäisevänä toimintana. (Nieminen, 2018, s. 13–14.)

3 MUUTOS JA VAIKUTTAVUUS SOSIAALITYÖSSÄ

3.1 Vaikuttavuus

Sosiaalialalla toiminnan vaikuttavuudella tarkoitetaan palvelun aiheuttamaa muutosta asiakkaan hyvinvoinnissa. Vaikuttavuuden käsite kuitenkin eroaa vaikutuksen käsitteestä. Asiat voivat olla kausaalisessa suhteessa keskenään silloinkin, kun kyseessä ei varsinaisesti ole vaikuttavuus. Vaikuttavuus määritellään suhteessa tarkasteltavan toiminnan tavoitteista johdettuihin vaikuttavuuskriteereihin, kun taas sosiaalipalveluiden toiminnasta voi syntyä vaikutuksia, jotka eivät suoranaisesti liity toiminnalle määriteltyihin tavoitteisiin tai palvelun tarkoitukseen. Vaikuttavuuden käsitettä voidaan tarkastella myös panos-tuotos-lopputulost-mallin kautta, jolloin lähdetään liikkeelle niistä voimavaroista, joita sosiaalipalvelun tuottamiseen tarvitaan, jatketaan palvelujen, suoritteiden ja menetelmien yhdistelemisellä ja palvelun voidaan sanoa olla vaikuttavaa, kun se edistää asiakkaan terveyttä ja hyvinvointia. (Hujala & Taskinen, 2020, s. 80–81.)

Sosiaalityön toiminnan vaikuttavuuden mittaamiselle luo haasteita se, että toiminnassa on mukana samanaikaisesti olosuhteet, yhteisölliset tekijät, toimintaympäristöt, rakenteet ja prosessit, jolloin vaikuttavuus koostuu useasta yhtäaikaisesta tekijästä ja vaikuttavuuden mittaamisen sijaan usein kyseessä onkin vaikutusten kuvaaminen. Yksittäisen asiakkaan elämässä vaikuttavat palvelun lisäksi aina myös muut tekijät. (Pohjola, Kempainen & Väyrynen, 2012, s. 12.) Vaikuttavuutta tarkastellaan usein toiminnan tai jonkun intervention jälkeen tapahtuvana vaikutuksena, vaikka sosiaalityössä tarpeen olisi pohtia vaikuttavuutta myös ennakoivana. Ennakointia tarvitaan esimerkiksi ennalta ehkäisevässä toiminnassa, varhaisessa puuttumisessa ja yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. (Pohjola, 2012, s. 25.)

Aikuissosiaalityön vaikuttavuuden mittaamiseksi on olemassa AVAIN-mittari, jossa asiakkaan tilanteessa vaikuttavat useat tekijät on otettu huomioon. AVAIN-mittarin ajatuksena on mitata tavoitelähtöistä sosiaalityötä ja vaikuttavuuden arvioinnin lähtökohtana onkin asiakkaan omat tavoitteet ja elämäntilanne. AVAIN-mittarin ajatuksena on, että asiakkaan palvelut ja menetelmät suunnitellaan hänen omien tavoitteidensa ja elämäntilanteensa mukaan ja mittaria käyttämällä saadaan tietoa siitä millaiset ympäristöön liittyvät tilannetekijät liittyvät tavoitteiden saavuttamiseen ja millaisten menetelmien ja palveluiden avulla tavoitteiden saavuttamista voidaan tukea. (Kivipelto & Tanner, 2022, s. 8.)

Sosiaalityön vaikuttavuuden kannalta tärkeäksi tutkimuksissa on noussut vuorovaikutusintensiivisyys. Ongelmana aikuissosiaalityössä usein on se, että läsnäolon mahdollistavat kontaktit jäävät vähälle. Pääsyä työntekijän luo rajoitetaan muun muassa vetoamalla riittämättömiin työvoimaresursseihin. Sosiaalityön vaikuttavuuden kannalta kunnissa työorientaatiota tulisi kuitenkin muuttaa suuntaan, jossa korostuu asiakasosallisuus, ihmisten kohtaamisen taidot, suunnitelmallisuus ja vuorovaikutusintensiivisyys. (Svenlin, Matthies & Turtiainen, 2021, s. 11.)

Se, että painopiste on työntekijän ja asiakkaan vuorovaikutuksessa ja että vastataan palveluodotuksiin, tukee aikuissosiaalityön asiakkaiden elämäntilanteen muutosta myönteiseen suuntaan. Asiakkaat ovat kokeneet elämäntilanteensa parantuneen nimenomaan henkilökohtaisen asiakkuuden ansiosta. Elämäntilanteeseen muutosta tuoneet tekijät ovat olleet asiakassuhteen intensiivisyys, vuorovaikutuksen positiivisuus, vastaaminen palveluodotukseen ja tavoitteellisuus. (Svenlin, Matthies & Turtiainen, 2021, s. 12.)

Sosiaalityön vaikutuksia ei aina ole yhteiskunnallisesti helppo tunnistaa. Kuitenkin sosiaalityön seurauksiksi voidaan lukea yhteiskunnallisen järjestyksen tukeminen, asiakkaiden tietoisuuden lisääminen omista tavoitteistaan ja mahdollisuuksista toteuttaa näitä tavoitteita sekä yhteiskunnallisten tasa-arvoa, hyvinvointia ja oikeudenmukaisuutta lisäävien muutosten aikaansaaminen.

Sosiaalityön vaikutusta yksittäiseen ihmiseen ei kuitenkaan pystytä kuvaamaan suoraan ja lineaarisesti. Vaikuttavuus syntyy useiden tekijöiden aikaansaamana. Vaikuttavuuteen johtavassa prosessissa on mukana aina myös asiakkaiden henkilökohtainen tilanne, verkostot ja ympäristö. Yksittäisen työmenetelmän avulla siis harvoin saadaan asiakkaan kokonaistilanteeseen kaivattua muutosta, jos muut hänen tilanteeseensa vaikuttavat mekanismit toimivat muutosta vastaan. Esimerkiksi työskenneltäessä asiakkaiden kanssa, joiden tilannetta hankaloittaa heikko psyykkinen terveys, tarvitaan vahvaa moniammatillista tukea. (Kivipelto & Koponen, 2021, s. 233–234, 247.)

3.2 Muutossosiaalityö

Sosiaalityön vaikuttavuutta kuvataan usein myös muutoksen käsitteellä, koska toiminnan tavoitteena on tuottaa muutosta asiakkaan tilanteeseen (Pohjola, 2012, s. 23). Helena Eskola on pro-gradu -tutkielmassaan tutkinut, mitkä tekijät mahdollistavat muutossosiaalityön tekemisen aikuissosiaalityössä. Aikuissosiaalityössä toteutettu muutossosiaalityö on tavoitteellista työskentelyä, jota tehdään yhdessä asiakkaan kanssa. Muutostyössä keskiössä on aina asiakas, koska muutostyön onnistumisen edellytyksenä on asetetut päämäärät ja asiakkaan oma halu muutokseen. Voimaantumista lisäävässä muutostyössä työntekijä ja asiakas työskentelevät tasavertaisina ja työntekijän tehtävänä on tarjota edellytykset elämänhallintaan, arjessa selviytymiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Muutokseen tähtäävässä sosiaalityössä korostuu kuntouttavat ja aktivoivat tekijät ja ensisijaisena tavoitteena on muutoksen tukeminen. Keskeinen työväläinen muutossosiaalityössä on vuorovaikutus työntekijän ja asiakkaan välillä. Aikuissosiaalityössä muutostyötä edistää työorientaatio, joka painottaa asiakaslähtöisyyttä. (Eskola, 2017, s. 86–88.)

Muutokseen tähtäävässä työssä sosiaalialan ammattilaisen rooli on pitää yllä muutospuhetta, vaikka asiakkaan elämänhaasteet tuntuisivat ylitsepääsemättömän vaikeilta. Empatialla, kannattelulla sekä hoivan tarjoamisella on tärkeä rooli erityisesti silloin, kun muutosprosessissa ilmenee hankalia vaiheita. Ammattilaisen on tärkeää myös tunnistaa asiakkaassa

muutoksen herättämiä psyykkisiä puolustusmekanismeja. Ammattilaisen tulisi tarjota turvallinen ja empaattinen vuorovaikutussuhde, joka mahdollistaa asiakkaan motivaation ja itseluottamuksen kasvamisen kohti muutosta. (Hollinrake, 2019, s. 15–16.)

Aikuissosiaalityössä mielenterveys- ja päihdekuntoutujien kanssa muutosta edistäviä tekijöitä ovat olleet vuorovaikutuksen laatu sekä työntekijöiden arvot ja asenteet. Arvo-osaaminen on osa asiantuntijuutta, koska se miten asiakas nähdään ja kohdataan, on merkityksellistä vuorovaikutussuhteen rakentumiselle. Työntekijän eettinen herkkyys edistää myös muutosta, koska se muuttuu merkitykseksi asiakkaan sisäisenä kokemuksena ja heijastuu hänen ulkoiseen toimintaansa. Kuntouttavassa muutostyössä työntekijän on tärkeää hyväksyä ambivalenssin läpikäyminen. Työntekijän ei tule sortua paremmin tietäjän rooliin nopeuttaakseen muutosta. Ulkopäin tulevat tavoitteet voivat aiheuttaa vastustusta sekä vähentää muutosmotivaatiota. Pitkään yhteiskunnan marginaalissa eläneen toiminnan muutokset eivät tapahdu nopeasti eikä helposti ja siksi onkin tärkeää, että muutostarpeet tehdään konkreettisiksi ja näkyviksi. Tavoitteiden tulee olla toteuttamiskelpoisia, koska niihin motivoitumiseen vaikuttaa onnistumisen todennäköisyys. Muutoksen onnistuminen edellyttää myös asiakkaan elämäntilanteen ja toiveiden huomioimista sekä maltillista tavoitteiden asettamista. On myös tärkeää, että kuntoutujaa kannustetaan toimintaan ja huolehditaan edistymisestä. Silloin jos asiakkaan on vaikeaa tai jopa pelottavaa lähteä kodista liikkeelle, on työntekijän tarjottava toimintakykyä tukevaa kontrollia, eli että asiakas huomioidaan, häneltä kysellään ja hänestä välitetään. Keskeisiä muutostyön välineitä onkin tunnetyö, koska muutoksen yhteydessä elämän kipupisteet voivat nousta pintaan. Kuntoutujan tuleekin voida rauhassa pysähtyä vaikeisiin asioihin, koska toimintatapa, jossa on tilaa epävarmuudelle ja sen työstämiselle, luo luottamusta ja motivoi muutokseen. (Väyrynen, 2012, s. 278–292.)

4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Opinnäytetyöni tavoitteena on tuottaa tietoa sosiaalisen kuntoutuksen palvelun tuomasta muutoksesta asiakkaan elämäntilanteessa. Työni tuloksia voidaan hyödyntää sosiaalisen kuntoutuksen palvelun kehittämisessä. Tarkoitukseni on kuvata sitä, millä tavalla asiakkaan elämäntilanne muuttui sosiaalisen kuntoutuksen työskentelyn aikana. Haastatteleamalla kerätystä tutkimusaineistosta pyrin löytämään vastauksia siihen mikä sosiaalisen kuntoutuksen palvelussa toimii muutoksen tuojana ja mikä vie muutosta eteenpäin. Haastatteluissa selvitin mikä on ollut sosiaaliseen kuntoutukseen osallistumisen syy tai tuen tarve sekä haastateltavien kokemuksia siitä, miten he ovat palvelun kokeneet ja mitkä ovat olleet heidän tavoitteitaan palvelulle.

Tutkimusaineistosta pyrin löytämään vastauksen kysymyksiin:

1. Mihin haettiin muutosta sosiaalisen kuntoutuksen palvelulla?
2. Mitä tapahtui sosiaalisen kuntoutuksen palvelun aikana?
3. Millaiseen lopputilanteeseen päädyttiin?
4. Toteutuiko kysymyksessä 1 haettu muutos?

Tutkimusaihe on tärkeä ja se nousi esiin sosiaalisen kuntoutuksen ja työllisyyden edistämisen tiimissä. Espoon sosiaalisen kuntoutuksen palvelua on aiemminkin tutkittu haastatteleamalla asiakkaita ja työntekijöitä, mutta ajankohtaista tietoa sosiaalisen kuntoutuksen palvelun tuomasta muutoksesta asiakkaan tilanteeseen ei ollut saatavilla. Haastattelututkimuksella oli mahdollista saada esiin asiakkaiden omakohtaisia kokemuksia sosiaalisen kuntoutuksen tuomasta muutoksesta heidän tilanteeseensa.

5 SOSIAALINEN KUNTOUTUS ESPOON KIPINÄSSÄ

Espoon aikuissosiaalityössä sosiaalista kuntoutusta toteutetaan erillisenä palveluna sosiaalisen kuntoutuksen ja työllisyyden edistämisen tiimissä. 30–65-vuotiaiden sosiaalista kuntoutusta kutsutaan Espoon Kipinäksi ja sen tavoitteena on tukea asiakkaan toimintakykyä sekä vahvistaa voimavaroja. Sosiaalista kuntoutusta toteutetaan sosiaaliohjauksen keinoin yksilöohjauksena ja ryhmissä. (Espoon kaupunki, i.a.) Vuoden 2023 alusta palvelun toteuttaminen ja kehittämistyö jatkuvat Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueella (Innokylä, i.a.).

Sosiaalisella kuntoutuksella pyritään vastaamaan aikuisten elämänhallinnan ja toimintakyvyn haasteisiin tavoitteena vahvistaa voimavaroja sekä asiakkaiden sosiaalista verkostoa. Asiakkaat ohjautuvat sosiaaliseen kuntoutukseen pääasiallisesti aikuissosiaalityöstä, jossa sosiaalisen kuntoutuksen tarve on arvioitu palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä. Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaalla on usein kasautuneita haasteita elämänhallinnan kanssa, pidempään jatkunutta syrjässä olemista työelämästä tai opinnoista, sosiaalisen verkoston puutetta ja yksinäisyyttä. Sosiaalisen kuntoutuksen työskentely suunnitellaan yksilöllisesti asiakkaan tavoitteiden pohjalta ja työskentely voi sisältää ryhmä- tai yksilömuotoista työskentelyä ja myös näiden yhdistelmän. Ryhmätöinnossa kumppanina on järjestö, kaupungin toinen yksikkö tai seurakunta. (Innokylä, i.a.)

Kipinäryhmät tarjoavat mielekästä tekemistä viikkoon, vertaistukea sekä tukea kuntoutumiseen. Ryhmän kesto on noin kolme kuukautta. Yksilötyö voi toimia itsenäisenä osana kuntoutusta tai ryhmätyön rinnalla ja sitä toteutetaan tarpeen mukaan myös jalkautuen esimerkiksi ulkona lenkkipolulla. Kuntoutuksen maksimiaika on 18 kuukautta. (Innokylä, i.a.)

Espoon Kipinässä työn lähtökohtana on suunnata aina kotoa ulospäin, eli pyrkimyksenä on tukea asiakkaan omatoimisuutta ja osallisuutta. Sosiaaliohjaaja tukee asiakasta kohti hänen omia tavoitteitaan ja auttaa kartoittamaan vaihtoehtoja. Kuntoutumisen tavoitteet voivat täydentyä ja muuttua yhteisen

työskentelyn aikana. Asiakas saa tietoa erilaisista palveluista ja hänen kanssaan kartoitetaan sopivia jatkopolkuja. (Innokylä, i.a.)

Espoon sosiaaliseen kuntoutukseen liittyviä aiempia tutkimuksia on tehty muun muassa opinnäytetyönä sosiaalisen kuntoutuksen yksilötyön menetelmistä haastatteleamalla työntekijöitä (Kankaanniemi, 2020) ja opinnäytetyönä kokemuspalveluohjauksen kehittämisestä osana sosiaali- ja terveyspalveluja (Haatainen, 2018). Eskelinen (2016) on puolestaan selvittänyt opinnäytetyössään työntekijöiden näkemyksiä sosiaalisen kuntoutuksen määrittelystä, tarpeista ja toteutuksesta haastatteleamalla Espoon aikuissosiaalityön sosiaaliohjaajia ja sosiaalityöntekijöitä. Lipponen (2015) on pro gradu -tutkielmassaan perehtynyt ryhmämuotoisen sosiaalityön mahdollisuuksiin analysoimalla Kipinä-toimintaan osallistuneiden asiakkaiden ja työntekijöiden kokemuksia.

6 AINEISTON KERUU

6.1 Aineiston keruu

Espoon sosiaalisen kuntoutuksen tiimin alkuperäisenä toiveena oli käyttää aineistona asiakastyön kirjauksia vuoden 2021 asiakkuuksista. Kirjauksia tutkimalla oli tarkoitus löytää palvelun aikaansaamia muutospolkuja asiakkaiden tilanteissa. Espoon kaupunki ei kuitenkaan myöntänyt tutkimuslupaa henkilötietoja sisältävän tietoaineiston luovuttamiseen, koska kansallinen tietosuojavaltuutettu on henkilötietolaissa linjannut, että alempia AMK-opinnäytetöitä ei lasketa tieteelliseksi tutkimukseksi. Tästä syystä päätin hankkia aineiston haastatteleamalla asiakkaita, ja opinnäytetyön aineiston laajuus muuttui määrällisesti suppeammaksi. Asiakkaita haastatteleamalla minun oli mahdollista saada palveluun osallistuneiden kokemuksia heidän itsensä kertomana ja näin ollen arvokasta ja syvällistä tietoa palvelun tuomasta muutoksesta.

Käytin aineistona tutkimuksessa Espoon sosiaalisen kuntoutuksen nykyisten tai juuri palvelun päättäneiden asiakkaiden haastatteluja. Välitin tiedotteen opinnäytetyön haastatteluista asiakkaille ryhmätoimintojen koordinaattorin ja sosiaalisen kuntoutuksen asiakastyötä tekevien työntekijöiden kautta. Haastatteluihin osallistuminen oli asiakkaille täysin vapaaehtoista.

Tavoitteenani oli haastatteluissa keskittyä siihen, mitä sosiaalisen kuntoutuksen palvelussa tapahtuu muutoksen näkökulmasta. Mielestäni tutkimuksen kannalta oli oleellista valita haastateltavaksi asiakkaita, joiden sosiaalisen kuntoutuksen palvelu on keski- tai päätösvaiheessa tai juuri päättynyt, jotta haastateltavilla on mahdollisuuksia arvioida palvelun vaikutusta omaan tilanteeseensa.

Haastattelin viisi sosiaalisen kuntoutuksen asiakasta. Kysyin jokaiselta haastateltavalta kysymysrunгон mukaiset kysymykset (Liite 1) sekä tarkentavia kysymyksiä. Haastateltavat olivat iältään 39–65-vuotiaita miehiä ja naisia. Haastateltavista osa oli osallistunut sekä ryhmätoimintaan että yksilöohjaukseen ja osa ainoastaan yksilöohjaukseen. Haastateltavat olivat neljän eri sosiaaliohjaajan asiakkaita. Sosiaaliohjaajien nimet on muutettu. Haastateltavat esittelen tunnuksin H1-H5.

6.2 Haastattelu

Keräsin opinnäytetyön aineiston käyttämällä teemahaastattelua, eli puolistrukturoitua haastattelua. Teemahaastattelulle tyypillistä on, että edetään etukäteen valittujen keskeisten teemojen ja niihin liittyvien haastattelutilanteessa vastauksista syntyvien tarkentavien kysymysten varassa. Teemahaastattelussa korostuu ihmisten antamat merkitykset ja tulkinnat asioista ja miten merkityksiä syntyy vuorovaikutuksessa. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 87–88.)

Valitsin menetelmäksi teemahaastattelun koska tavoitteenani oli saada haastateltavien omin sanoin muotoilemia vastauksia. Näin tärkeänä sen, että saisin kaikilta haastateltavilta vastauksia tutkimuksen kannalta samoihin

oleellisiin kysymyksiin, joten puolistrukturoitu teemahaastattelu vaikutti parhaimmalta menetelmältä. Pidin tärkeänä myös vapautta haastattelutilanteen mukaan muokata kysymyksiä sekä tarvittaessa esittää lisä- tai tarkentavia kysymyksiä, jonka teemahaastattelu myös mahdollistaa.

Tavoitteenani oli haastatella kuutta sosiaalisen kuntoutuksen palvelun päättänyttä tai päätös- tai keskivaiheessa olevaa asiakasta. Lopulta viisi haastattelua toteutui. Sosiaalisen kuntoutuksen sosiaaliohjaajat ja koordinaattori jakoivat asiakkaille tutkimuksesta kertovaa tiedotetta, jossa oli yhteystietoni. Sitä mukaa, kun haastateltavat ottivat yhteyttä, sovin heidän kanssaan ajan ja paikan. Ennen haastattelua haastateltavat allekirjoittivat suostumuslomakkeen.

Toteutin haastattelut loka-marraskuussa 2022. Haastatteluja varten olin varannut aina yksityisen tilan. Olin etukäteen tehnyt haastatteluja varten kysymysrunгон (Liite 1), jota haastattelutilanteeseen sopivalla tavalla mukailin kussakin haastattelussa, kuitenkin niin, että kysyin kysymysrungon olivat kysymykset kaikilta jollain tavalla. Haastatteluun meni aikaa keskimäärin 30 minuuttia. Nauhoitin ja litteroin haastattelut.

Haastattelutilanteet sujuivat rennoissa merkeissä ja keskustelu vaikutti sujuvan avoimesti ja luontevasti. Haastateltavat tiesivät etukäteen opinnäytetyön aiheen, mutta tarkensin sitä myös haastattelun edetessä. Yksi haastateltavista kertoi valmistautuneensa haastatteluun ja miettineensä etukäteen sosiaaliseen kuntoutukseen liittyvää palautetta. Osan haastateltavista olin jo tavannut harjoitteluni aikana keväällä 2022 mikä sekin lisäsi tilanteen mutkattomuutta.

Vaikka noudatin haastatteluissa kysymysrunkoa (Liite 1), jota täydensin tarkennuksin, ajauduin joidenkin haastateltavien kanssa myös hieman sivupoluille. Kaikki kysymykseni eivät myöskään olleet tarpeeksi selkeitä. Esimerkiksi kysymys, jossa tarkoitus oli pohtia sosiaalisen kuntoutuksen vaikutusta verrattuna muihin elämän tapahtumiin, ei haastattelutilanteessa avautunut, vaikka yritin muokata kysymystä tilanteisiin sopivaksi. Koen, että sain vastauksia myös tähän kysymykseen muun keskustelun lomasta poimimalla, koska haastateltavat kertoivat tilanteistaan avoimesti.

7 ANALYYSI

7.1 Aineiston litterointi ja teemoittelu

Toteutin opinnäytetyöni laadullisena analyysinä, joka voidaan määritellä aineiston tiivistämiseksi ja jalostamiseksi teoreettiseen tai käsitteelliseen muotoon. Aineistosta rakennetaan ensin kokonaiskuva, jonka jälkeen aineisto jäsenellään, eritellään ja sitä pohditaan. Aineistosta ei itsestään nouse esille vastauksia, vaan tutkijan tehtävä on löytää ja jäsentää sieltä löytyvät tutkimusongelman kannalta keskeiset asiat. Olennaisinta on, että työskentely kuvataan vaihe vaiheelta, eli perustellaan mitä analyysissä on tehty ja miksi on tehty tietyt valinnat. (Günther, Hasanen & Juhila, i.a.)

Laadullinen analyysi on mahdollista toteuttaa erilaisilla menetelmillä (Günther, Hasanen & Juhila, i.a.) ja analysoin tämän opinnäytetyön teemoittelulla. Teemoittelussa aineistosta etsitään tutkimusongelman kannalta olennaiset teemat ja aiheet. Teemoittelua voidaan pitää myös sisällönanalyysin muotona. Teemoittelussa aineisto käydään läpi niin, että sieltä nostetaan esiin tutkimustehtävän kannalta keskeisiä asiakokonaisuuksia ja tyypillisiä piirteitä. Teemoittelussa teemat syntyvät analyysin tuloksena ja ne ovat aineistossa toistuvia asioita. (Juhila, i.a.-b.)

Teemoittelu on luokittelun kaltainen menetelmä, jossa laadullinen aineisto pilkotaan ja ryhmitellään erilaisten aihepiirien mukaan. Aineistosta siis etsitään tiettyä teemaa kuvaavia näkemyksiä. (Tuomi & Sarajarvi, 2018, s. 79.) Päädyin valitsemaan teemoittelun laadullisen sisällönanalyysin sijaan, koska koen, että teemoittain luokittelu ja näiden luokittelusta syntyvien aihepiirien tarkastelu ja tulkinta soveltui parhaiten aineistoni analysointimenetelmäksi. Jo ennen teemoitteluun perehtymistäni olin muodostanut aineistosta teemoittelun tyylistä luokittelua ja ohjaajani kanssa käymäni keskustelun jälkeen päädyin siihen, että laadulliseen sisällönanalyysiin liittyvä taulukointi ei olisi tuonut tälle

opinnäytetyölle välttämättä lisäarvoa. Teemoittelun valintaan vaikutti myös se, että kaikkien vastauksissa toistui samoja teemoja, jonka mukaan aineistoa oli luontevaa lähteä erittelemään.

Litteroin aineiston sillä tarkkuudella, että tässä opinnäytetyössä olen kiinnostuneita puheen sisällöstä, eikä niinkään puheen takelteluista tai tauoista ynnä muusta puhekielelle ominaisesta. Litterointitarkkuudeksi riittää tämän tapaisessa tutkimuksessa se, että asia tulee ymmärretyksi (Kallio, i.a.).

Lähden tutkimuksessa siitä olettamuksesta, että sosiaalisen kuntoutuksen palvelulla vahvistetaan asiakkaan voimavaroja ja tuetaan hänen toimintakykyään. Oletuksenani tässä tutkimuksessa on, että sosiaalisen kuntoutuksen palvelun aikana asiakkaan tilanteessa tapahtuu muutosta verrattuna lähtötilanteeseen. Tarkoituksenani oli selvittää, millä tavalla sosiaalisen kuntoutuksen palvelun aikana asiakkaan tilanne muuttuu. Kyseessä on tästä syystä teorialähtöinen analyysi. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 111.)

Aineistoa lähdetään siis tutkimaan siitä olettamuksesta, että sieltä on löydettävissä vastaukset tutkimuksessa asetettuihin kysymyksiin. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistosta opitaan kuitenkin myös uusia asioita ja saadaan mahdollisesti myös ennalta tuntematonta tietoa aiheesta. (Alasuutari, 2011, s. 169.)

Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan pyritään kuvaamaan jotain ilmiötä tai ymmärtämään tiettyä toimintaa. Aineistoni koko on pieni verrattuna määrälliseen tutkimukseen, koska ratkaisevaa laadullisessa tutkimuksessa ei ole aineiston koko vaan tulkintojen kestävyys ja syvyys. Tavoitteena on saada tietoa henkilöiltä, joilla on kokemusta ja tietoa tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 98.)

Laadulliseen tutkimukseen liittyy oleellisesti monimutkaisuuden sietokyky. Tutkimuksen aineistossa olevat tutkittavat asiat eivät välttämättä ole helposti tai suoraviivaisesti esitettävissä tai analysoitavissa. Aineistosta ei välttämättä pysty helposti tunnistamaan syy-seuraus-suhteita, vaan asiat liittyvät toisiinsa

moninaisin tavoin ja toisaalta tutkimuksessa myös väistämättä tullaan yksinkertaistamaan ja tiivistämään asioita tutkimustehtävän ohjaamana. (Juhila, i.a.-a.)

Läpikävin litteroidun aineiston useita kertoja ja tein alleviivauksia tämän opinnäytetyön tutkimuskysymysten kannalta kiinnostavista asioista eri värein. Muotoilin aineiston perusteella taulukon (Taulukko 1), josta näkyy 1. lähtötilanne, eli syy osallistua sosiaaliseen kuntoutukseen tai mikä on avun tarve, 2. toimenpiteet, eli mitä tapahtui sosiaalisen kuntoutuksen aikana ja 3. tulokset, eli minkälaista muutosta sosiaaliseen kuntoutukseen osallistuminen on tuonut asiakkaan elämään. Taulukossa pohdin tutkimuskysymyksiä 1–3, eli mihin sosiaaliselta kuntoutukselta on haettu muutosta, mitä tapahtui sosiaalisen kuntoutuksen aikana ja mihin lopputilanteeseen päädyttiin. Taulukon tulokset-sarakkeessa huomioin myös tutkimuskysymyksen 4. siinä mielessä, että listasin siihen tulkintani mukaan sosiaalisen kuntoutuksen aikaansaamat tai ainakin vahvasti myötävaikuttamat muutokset haastateltavien tilanteessa.

TAULUKKO 1. Haastateltujen muutospolut sosiaalisessa kuntoutuksessa

Lähtötilanne	Toimenpiteet (sosiaalinen kuntoutus)	Tulokset
Ei halua poistua kodista, taloudelliset ongelmat, huonot kokemukset sosiaali- ja terveyspalveluista	TaideKipinä, Sosiaaliohjaajan tapaamiset, taloudellinen tuki	Yhteiskehittäjä-ryhmä, kurssi, osa-aikatyö, halu vaikuttaa asioihin
Sosiaalinen piiri pienentynyt, terveyshuolet, ahdistus	TiistaiKipinä –ryhmä, Sosiaaliohjaajan tapaamiset	Uusi iloa tuova harrastus, itsenäisen liikunnan lisääminen
Tapaturma, työttömyys, terveyshuolet	Sosiaaliohjaajalta saatu tuki ja apu etuusasioissa, Liikunta sosiaaliohjaajan kanssa	Kuntouttava työtoiminta, toive päästä takaisin työelämään, uudet taidot omien etuusasioiden hoitoon
Huonot kokemukset toisen toimijan kuntouttavista palveluista, yksinäisyys, mielenterveysongelmat	Sosiaaliohjaajalta saatu vahva tuki ja kannustus järjestötoimintaan, sosiaaliohjaajan kanssa yhdessä	Järjestön ryhmätoimintaan aktiivisesti osallistuminen, arjen parempi hallinta, rohkeuden ja vastuullisuuden lisääntyminen, kavereita ryhmistä
Raittiina pysyminen, itsensä kehittäminen	Sosiaaliohjaajalta saatu kannustus, TaideKipinä –ryhmä	Kokemusasiantuntajakoulutus, kavereiden saaminen ryhmistä

Tämän jälkeen muodostin aineistosta teemoja. Jaottelin teemat alkuperäisen ajatuksen mukaan tutkimuskysymysten alle, mutta tämä jaottelu tuntui keinotekoiselta ja hylkäsin tämän jaottelun. Teemoittelussa on nimenomaan kyse siitä, että teemat ovat aineistossa toistuvia asioita, jotka eivät eriydy niin, että

yhdestä haastattelusta paikantuu yksi teema ja toisesta toinen (Juhila, i.a.-b). Tästä syystä muodostin aineistosta lopulta kolme yhteneväistä teemaa, jotka kaikki voidaan nähdä muutosta eteenpäin vieviksi ja näiden teemojen alle nostettiin aineistosta sitaatteja. Nämä valitut teemat toistuivat jokaisen haastattelun vastauksissa ja koska tässä opinnäytetyössä on tarkoitus kuvata muutosta siitä näkökulmasta, miten asiakkaat ovat itse sen kokeneet, kuvastavat nämä teemat mielestäni parhaiten aineistoa. Mielestäni valitut teemat myös kuvastavat sitä, mitkä ovat ne tekijät, jotka ovat tehneet palvelusta haastatelluille merkittävän ja ovat tästä syystä oletettavasti tukeneet muutosta.

Muodostin aineistosta kolme yhteneväistä teemaa, jotka olivat:

- ammattilaiselta saatu tuki
- sosiaaliset suhteet ja vuorovaikutus
- omat mielenkiinnon kohteet ja tulevaisuuden tavoitteet

Valitsemani teemat liittyivät mielestäni oleellisesti siihen teoreettiseen olettamaan, että sosiaalisen kuntoutuksen palvelulla vahvistetaan asiakkaan voimavaroja, tuetaan hänen toimintakykyään ja että tilanteessa tapahtuu muutosta verrattuna lähtötilanteeseen. Teemojen ”ammattilaiselta saatu tuki” ja ”sosiaaliset suhteet ja vuorovaikutus” alle jaotelluista aineistolainauksista on selkeästi havaittavissa voimavarojen vahvistamiseen ja toimintakyvyn tukemiseen liittyviä tekijöitä, kun taas teemassa ”omat kiinnostuksen kohteet ja tulevaisuuden tavoitteet” näkyy palvelun aikaansaamat tulokset ja muutos verrattuna lähtötilanteeseen.

8 SOSIAALINEN KUNTOUTUS TUKENA HAASTAVASSA ELÄMÄNTILANTEESSA

Haastateltavien asiakkaiden sosiaalisen kuntoutuksen asiakkuus on alkanut koronaviruspandemian aikaan, jolloin ryhmätoimintaa järjestettiin jonkin aikaa vain Teams-sovelluksen välityksellä ja ulkotapaamisin ja yksilötapaamisia järjestettiin ulkotapaamisin sekä puhelimitse. Haastateltavilla oli kuitenkin kokemusta myös kasvotusten sosiaaliohjaajan tapaamisesta ja ryhmätoiminnasta paikan päällä.

Kuntoutukseen osallistumisen syyt vaihtelivat, mutta haastateltavien keskuudessa yhdistäväksi tekijäksi nousi haastavan elämäntilanteen aiheuttama eristäytyneisyys. Yksi haastateltavista kuvaili sosiaalisen piirin pienentymistä, toinen kotiin jämähtämistä ja kolmas turvaverkkojen puutetta ja yksinäisyyttä. Kaksi viidestä haastateltavasta ei erikseen maininnut yksinäisyyttä, eristäytyneisyyttä tai sosiaalisen piirin pienentymistä, mutta toinen heistä kuitenkin mainitsi saaneensa uuden tuttavan sosiaalisen kuntoutuksen ryhmästä ja toinen arvosti läheistä suhdetta sosiaaliohjaajaan.

Haastateltavat hakivat sosiaalisesta kuntoutuksesta myös tukea päästä takaisin työelämään, kuntoutumiseen ja tukiin liittyvien paperiasioiden hoitamiseen. Yksi haastateltavista halusi kehittää itseään. Myös fyysisen toimintakyvyn parantamiseen haettiin tukea liikunnallisista ryhmistä.

Muutosta lähtötilanteeseen verrattuna tapahtui kaikilla, mutta haastateltavien odotukset sosiaalista kuntoutusta kohtaan eivät olleet lähtökohtaisesti kovin suuret tai niitä ei ollut lainkaan, koska palvelu ei ollut entuudestaan tuttu. Aineiston perusteella en täysin pystynyt erottelemaan, mikä on ollut sosiaalisen kuntoutuksen vaikutusta nykytilanteeseen ja mikä muiden samanaikaisesti elämässä tapahtuneiden asioiden. Siitä huolimatta haastateltavat kokivat sosiaalisen kuntoutuksen vaikutuksen positiivisena ja pystyivät erittelemään selkeästi sen elämään tuomia asioita. Kaikki olivat kokeneet saaneensa sosiaalisesta kuntoutuksesta tukea ja apua.

Haastateltavilla asiakkailla oli moniammatillista tukea vaativia haastavia elämäntilanteita, joista yhdenkään kaikkiin tuen tarpeisiin sosiaalinen kuntoutus ei yksistään kyennyt vastaamaan. Haastatellut kokivat kuitenkin sosiaalisen kuntoutuksen merkittävänä. He näkivät sen tuovan apua elämäntilanteeseen ja edistävän hyvinvointia tuomalla arkeen sisältöä, sosiaalisuutta ja rakennetta sekä selkiyttävän jatkonäkymiä.

Esittelen tuloksissa mahdollisimman paljon sitaatteja aineistosta, jotta haastateltavien oma ääni tulee esille. Olen muokannut sitaattien puhekieltä hieman kirjallisesti selkeämpään muotoon, eli olen poistanut joitain täytesanoja ja lyhentänyt sitaatteja niin, että asian ydin tulee esille. Haastatellut esittelen tunnuksin H1-H5 ja sosiaaliohjaajien nimet olen muuttanut.

8.1 Ammatilliselta saatu tuki

Sosiaaliohjaajalta saatu tuki nousi merkittäväksi muutosta eteenpäin vieväksi tekijäksi haastateltavilla. He kuvailevat vuorovaikutusta hyvin läheiseksi, puhuvat sosiaaliohjaajista etunimillä ja sosiaaliohjaajan ammattitaidon merkitys nousee olennaiseksi tekijäksi sosiaalisessa kuntoutuksessa ja sen lopputuloksissa. Sosiaaliohjaaja on kulkenut rinnalla pidemmän aikaa ja auttanut palauttamaan luottamuksen sosiaalityötä tekeviin ammattilaisiin.

Mä ajattelen silleen, että jos ei sitä Sirpan tukea olisi ollut, niin ei näitä asioita olisi välttämättä tapahtunut. -- [H4]

-- mun mielestä on tärkeää, että heti syntyy semmoinen tietynlainen luottamus, koska me Jennin kanssa puhuttiin asioita, mitkä ovat aika henkilökohtaisia – [H5]

Haastatellut näkevät ammattilaisen merkityksen myös siinä, miten he ovat sosiaalisen kuntoutuksen tuen piiriin päätyneet. Ammatillainen on osannut ehdottaa sosiaalisen kuntoutuksen palvelua tai kertonut erilaisista sosiaalisen kuntoutuksen ryhmistä. Kukaan haastateltavista ei osannut aivan tarkasti kertoa

tai he eivät muistaneet, miten he päätyivät sosiaaliseen kuntoutukseen, eikä heillä vaikuttanut olevan palvelusta etukäteen juurikaan tietoa. Työntekijällä nähdään olevan tärkeä rooli palveluntarpeen tunnistamisessa ja asiakkaiden ohjaamisessa sosiaalisen kuntoutuksen palvelun piiriin. Tästä syystä on tärkeää, että palveluun ohjaavat muut aikuissosiaalityön työntekijät ovat tietoisia palvelusta ja osaavat ohjata sinne jopa sellaisia asiakkaita, jotka eivät täysin osaa sanoittaa tuen tarpeitaan.

-- siinä tulee taas sosiaalityöntekijän tai sosiaaliohjaajan ammattitaito esille, kun hän keskustelee asiakkaan kanssa -- Niin, että nämä sosiaaliohjaajat pystyvät napsimaan niitä [asiakkaita], miten mullekin tapahtui. -- mä sain avun, jonka takia mä olen nyt tässä – [H1]

-- netistähän löytyy kaikki, mutta en ehkä osannut hakea oikeista paikoista, et Jennihän mut sitten ohjasi siihen [ryhmään]. [H1]

-- mä en nyt ihan tarkkaan muista mikä se oli se syy vai ehdottiko joku sitä, että ottaisit yhteyttä -- Taisi olla joku, joka ehdotti sosiaalitoimistosta, jos en ihan väärin muista. [H5]

Haastateltavista joillekin oli kertynyt huonoja kokemuksia sosiaali- ja terveyspalveluista ja odotukset sosiaalisen kuntoutuksen suhteen eivät tästä syystä olleet kovin korkealla. Usein vaihtuvat työntekijät aiheuttavat turhautumisen tunteita, kun aina työntekijän vaihtuessa joutuu aloittamaan alusta. Sosiaalisessa kuntoutuksessa oman työntekijän pysyminen samana mahdollisti luottamuksen syntymisen ja tilanteen edistymisen.

-- mulla oli silloin vähän epäluuloja tän kuntoutuksen ja ennen kaikkea sosiaaliohjaajan kanssa, että kauan hän pysyy mun mukana. Onko tämä nyt taas kolme kuukautta ja sen jälkeen taas uusi, mutta Jennin kanssa se jatkuu onneksi tosi pitkään – [H1]

Sosiaaliohjaaja myös motivoi ja innosti, hän kannusti tekemään ja kokeilemaan. Kaikki haastateltavat eivät suoraan osanneet nimetä tavoitteita, joita olisi sosiaaliohjaajan kanssa yhdessä mietitty, mutta näin edistymistä ja tavoitteellisuutta kuitenkin eri tavoin haastateltavien kokemuksissa.

Jenni näki sen, että mua pitää saada pois kotoa -- jotain muuta aktiviteettiä elämään. Et Jenni potki vähän perseelle, että kokeillaanko tätä ja siitä se oikeastaan sitten lähti. [H1]

-- se suurin iso asia tässä on, että musta on tullut ehkä rohkeampi -- ja vastuullisempi -- että vaikka mua väsyttäisi niin mä en ala heti ensi töikseni perumaan mitään aikoja, jos mä oon jotain sopinut, niin sitten mä kanssa menen. [H4]

Keskustelut sosiaaliohjaajan kanssa toivat selvyyttä omaan tilanteeseen ja ne olivat tavoitteiden edistämisen kannalta avainasemassa. Haastatteluista välittyi se, että tavoitteet ovat selvästi olleet lähtöisin asiakkaasta itsestään, mutta sosiaaliohjaajalla on ollut rooli ajatusten selkiyttämässä ja mahdollisuuksien selvittämisessä.

Mä katson kuiteskin, että sosiaalipuolen ihmisen kanssa keskustelut oli mulle hirveän tärkeitä. Ne selvitti paljon mun ajatuksia ja tietysti Jenni oli tukena sit siinä ja niin edelleen, niin siinä mielessä että semmoista avointa mieltä tuli kyllä. [H5]

Haastatellut saivat sosiaalisesta kuntoutuksesta helpotusta myös taloudelliseen tilanteeseen. Jotkut haastatelluista kokivat saavansa täydentävää toimeentulotukea helpommin silloin, kun sosiaaliohjaaja tunsu kokonaistilanteen hyvin. He kokivat myös sosiaaliseen kuntoutukseen osallistumiseen liittyvän korvauksen elämää helpottavana.

-- siitä oli tosi paljon hyötyä, että sai sen bussirahan sitten aina. Se taloudellinen paine ja huolet oli yks syy siihen, että miksi mä halusin siihen [sosiaaliseen kuntoutukseen], että tavallaan sitten helpommin sai niin kun sossusta apua. [H4]

-- Mun sänky hajosi jossain vaiheessa -- oli tosi suuri vaikutus, että sulla on yksi ihminen, joka tietää sun historian, tämän hetken ja tulevaisuuden suunnitelmat. Ilman Jenniä en varmaan uutta sänkyäkään yhdellä hakemuksella olisi saanut. [H1]

Myös siihen, että sosiaaliohjaaja osaa haastaa oikealla tavalla vaikuttaa, se että työntekijä tuntee asiakkaan tilanteen kokonaisvaltaisesti. Muutokseen tukeminen vaatii luottamuksellisen suhteen ja onnistuneen vuorovaikutuksen.

-- Sillä on hirveen suuri merkitys, että sosiaaliohjaaja tuntee sun tilanteen ja tietää sun elämän ja osaa lukea sua ja ei neuvo vaan haastaa tekemään asioita, joita et ehkä muuten tekisi. [H1]

Haastatellut kokivat pidemmän suhteen samaan sosiaaliohjaajaan turvallisuuden tunnetta lisääväksi. Ryhmätapaamisiin oli helppo mennä, kun oma sosiaaliohjaaja oli ryhmän vetäjänä. Vuorovaikutus ryhmätilanteissa vaikutti myös työntekijä-asiakassuhteen kokemiseen. He kokivat työntekijät ihmisinä viranomaisen sijaan. Haastatellut kokivat vuorovaikutuksen aitona ja vilpittömänä. Ryhmissä yhdistyi luontevasti arjen tuki ja mukava yhdessä tekeminen.

Jos puhutaan Marjasta, hän on ollut sellainen tietynlainen turva, että hän on ollut siinä [ryhmässä] vetäjänä ja ollut sit taas mun sosiaaliohjaajana. -- että sitten jos onkin joku akuutti asia, niin voi vähän syrjemmällä jotain vähän niin kun mainita. [H2]

Sosiaaliohjaajalle on luontevampaa jutella rennossa ympäristössä ja mukavassa ympäristössä oleminen vaikuttaa myönteisesti asiakkaan kokemukseen omasta roolista. Apua on helpompi ottaa vastaan, kun ei tule kokemusta siitä, että on haastatellun sanoin "sosiaalipummi". Tukea antaa ihminen ihmiselle.

-- luonut sitten taas sellaista erilaista näkemystä siihen henkilökuntaankin -- et näkee ne jossain ihan erilaisessa ympäristössä, kun jonkun virastotalon huoneessa -- ettei ole sellaista asetelmaa, että sosiaaliohjaaja ja sosiaalipummi -- että ei tässä olla ruikuttamassa vaan oikeasti arjen asioissa tukemassa ja auttamassa. [H2]

Sosiaaliohjaajalta sai tukea ja neuvoja arjen eri osa-alueiden hallintaan, hän kannusti ja laati asiakkaan kanssa tavoitteita. Haastatellut olivat kokeneet työskentelyn sosiaaliohjaajan kanssa hyvin joustavana. Sosiaaliohjaajalla oli pelisilmää ehdottaa uusia asioita oikea-aikaisesti. He olivat kokeneet saadun tuen kokonaisvaltaisena ja tuen avulla omassa arjessa jaksamisen on koettu helpottuvan.

-- tiesi että se on luottamuksellista ja se että hän tiesi missä mennään niin hyvin, että hän osasi sitten oikeassa välissä ehdottaa niitä tiettyjä

ryhmiä ja auttoi niin että teki budjettilappua mun kanssa ja mietti että mihin sitä rahaa nyt kannattaisi säästää ja kehui siitä, että kuinka mä oon hyvin jo osannut laskea niitä -- Se oli kyllä hirveen kokonaisvaltaista -- hän oli kyllä siinä hirveen iso tuki. [H4]

-- mä hyödyin siitä niin paljon. -- se auttoi siihen, että jaksaa niin kun hoitaa kaikkia arjen asioita ja muuta. [H4]

Sosiaaliohjaaja on myös kannatellut ja edistänyt asioita. Hän on osallistunut moniammatilliseen työskentelyyn asiakkaan kanssa, selvittänyt asiakkaan tilannetta ja auttanut paperiasioissa. Sosiaaliohjaaja on itsekkin joutunut ottamaan selvää itselleen vieraista asioista ja oppinut uutta asiakkaan rinnalla. Tapaturma tai sairastuminen ja sen seurauksena työttömyys tuo mukanaan paljon uutta selvitettävää, jossa sosiaalinen kuntoutus on myös toiminut asiakkaan tukena. Ammattilaisten käyttämä kieli ja byrokraattiset termit voivat olla vaikeita ymmärtää asiaan perehtymättömälle, joten sosiaaliohjaajan apu voi olla tärkeää asioiden selittämisessä ymmärrettävämpään muotoon. Haastatellulle työttömäksi joutuminen oli uusi asia ja hän sai sosiaaliohjaajalta apua ja tukea muun muassa etuusasioiden selvittämisessä.

-- Sanna on selvittänyt hyvin mitä mikäkin yksikkö tekee -- että hän on ollut puhelin kädessä soittamassa eri yksiköihin, ottamassa selvää ja ollut mukana. Ja kuuntelee mitä mä saan esimerkiksi vakuutusyhtiöstä irti. -- jos mä käyn lääkärillä -- niin hän on ollut siinä mukana. [H3]

Sosiaaliohjaaja on toiminut myös innostajana ja olemalla kokonaisvaltaisesti kiinnostunut asiakkaan hyvinvoinnista, hän on edistänyt myös asioiden itsenäistä hoitamista. Vuorovaikutus sosiaaliohjaajan kanssa on tuntunut yhdessä tekemiseltä. Oman elämän vaikeiden asioiden kanssa ei ole tarvinnut pärjätä yksin.

-- Hän on niin kun sellainen airut, joka menee eteenpäin ja tietää ja osaa ja on kiinnostunut, että se on tosi kiva, että hän on todella kiinnostunut ihmisistä ja heidän hyvinvoinnistaan. [H3]

No meillä oli lähinnä se kunto semmoinen, että keskitytään siihen kunnon ylläpitämiseen ja sen hoitamiseen ja sitten taas et hoidetaan näitä paperiasioita yhdessä -- Sanna oli tosi loistavana tukena siinä. -- [H3]

Kaikista haastateltujen kertomuksista välittyi kuulluksi, nähdyksi ja kohdatuksi tulemisen kokemus sosiaalisessa kuntoutuksessa. Sosiaaliohjaajan on koettu olevan läsnä ja aidosti kiinnostunut haastateltujen elämästä.

8.2 Sosiaaliset suhteet ja vuorovaikutus

Haastatellut kokivat ryhmätoiminnan merkittävänä sosiaalisuuden lisääntymisen ja vuorovaikutuksen takia. Ryhmissä haastateltavat tapasivat ihmisiä, saivat vertaistukea, oppivat uusia asioita ja saivat uusia kokemuksia, muuta ajateltavaa ja sosiaalisuus lisääntyi. Haastatellut kokivat ryhmät turvallisina ja osallistavina. Toiminnan kautta oli helppoa olla ihmisten kanssa. Sai olla muiden seurassa, vaikka hiljaa.

No sosiaalisuushan katos oikeastaan ennen koronaakin jo, kun oli heikko tilanne elämässä, mutta sitten TaideKipinän kautta tuli uusia ihmisiä elämään -- et tutustuu uusiin ihmisiin ja uusiin asioihin et ei ainoastaan vaan oma paska pyöri päässä – [H1]

-- et näkee niitä ihmisiä, semmoisia ihmisiä, joille ei tarvii välttämättä sanoo yhtään mitään, mutta on kuitenkin ihmisten parissa. [H2]

Yksi haastatelluista koki, että ryhmällä on rooli syrjäytymisen ehkäisyssä. Hän arveli, että ryhmiin osallistujista osalla on jo kokemusta syrjäytymisestä ja hän arvostaa, että ryhmiin on saatu kannustettua mukaan myös sellaisia, joille sosiaalisissa tilanteissa oleminen ei ole helppoa.

Et meitä on kuitenkin sosiaalisessa kuntoutuksessa hyvin monen sortista ihmistä, että sen niin kun näkee jo sitten porukasta vähän päältäkin, että on ehkä syrjäytymistä ja semmoista, niin se on hienoa, että heitäkin on saatu mukaan, että ihmisistä välitetään selvästi ja tarjotaan semmoista väylää – [H2]

Myös ryhmien tarjoamat sisällöt ja niistä saadut uudet taidot tai inspiraatio koettiin haastateltavien kesken arvokkaana. Taideryhmästä jäi haastatellulle ryhmän jälkeenkin innostus silloin tällöin maalata. Toinen haastatelluista arvostaa kuinka

on ulkoiluryhmän avulla löytänyt kotikaupungistaan uusia kiinnostavia paikkoja ja saanut uusia kokemuksia.

-- kyllä siitä nyt aina sellaisia inspiraatioita synty, että on mulla maalausvälineet vielä kotona että, silloin tällöin käyn kylpyhuoneessa tuhartamassa lattialla jotain ja niin edelleen. [H5]

-- hieno juttu että tota kautta on sit tullut nähtyä paljon erilaisia tommosia ulkoilu- ja vapaa-ajan paikkoja, joihin muuten ei ois tutustunut ikinä. [H2]

Yksi haastateltavista osallistui sosiaalisen kuntoutuksen aikana ulkopuolisen järjestön ryhmätoimintaan Kipinäryhmien sijaan. Hän osallistui erilaisiin ryhmiin hyvin aktiivisesti ja ryhmätoiminta on osa hänen arkeaan edelleen. Hän mielsi tämän ryhmätoiminnan isona osana omaa sosiaalista kuntoutustaan, joten myös hänen kokemuksensa ryhmätoiminnasta on mukana näissä tuloksissa. Osallistuminen ulkopuolisen järjestön ryhmätoimintaan oli myös osana sosiaaliohjaajan kanssa mietittyjä tavoitteita ja haastateltava osallistui ryhmätoimintaan sosiaaliohjaajan kannustamana. Haastateltu teki järjestöön tutustumiskäynninkin yhdessä sosiaaliohjaajan kanssa. Haastateltavalla oli aluksi ennakkoluuloja ja jännittämistä ryhmätoimintaa kohtaan, mutta jo ensimmäisestä ryhmästä löytyi kavereita ja kokemukset olivat positiivisia, ja tästä syntyi kimmoke osallistua useampaan ryhmään.

-- ihan siis pari ihmistä on ollut silleen aika huonossa kunnossa joissakin ryhmissä, mutta yleisesti ottaen tosi moni on ihan siis normaalin oloinen. Kaikilla on omat ongelmansa, mut ei niistä tarvii mitenkään huudella täällä. [H4]

-- se oli muistaakseni ensimmäinen ryhmä missä mä aloin käymään, niin se alkoi toteutumaan aika hyvin ja aika pian mä sain sieltä kaksi ystävää tai niin kun kaveria, eri ikäisiä, mutta tosi mukavia. [H4]

Ryhmätoiminnasta haastatellut saivat apua sosiaalisten tilanteiden pelkoon ja ahdistukseen. Turvalliset vetäjät ja tutut osallistujat mahdollistavat osallistumisen myös silloin kun ryhmäläisillä esiintyy jännittämistä. Myös se, että ryhmä toimii aina säännöllisesti samana päivänä ja paikalle voi vain mennä sen kummemmin valmistautumatta lisää osallistumisen helppoutta. Se, että ryhmää veti oma tuttu sosiaaliohjaaja lisäsi turvallisuuden tunnetta ja madalsi kynnystä osallistua.

Omalle sosiaaliohjaajalle saattoi ryhmätapaamisen ohessa myös purkaa omia huoliaan tai edistää asioitaan.

Mä luulen, että niin itselle, kun monelle muullekin -- helpottaa jo se, että siellä on ne kutakuinkin samat ihmiset ja turvalliset vetäjät, niin tekee varmasti monelle sellaiselle hyvää, jolla on jännityksiä ja ryhmässä olemisen paineita. [H2]

Haastatellut kokivat myös liikunnallisiin ryhmiin osallistumisen tukevan fyysistä kuntoutumista ja lisäävän psyykkistä hyvinvointia. Sosiaaliohjaajat myös kannustivat liikuntaan ja tapaamisia järjestettiin lenkkipolulla.

-- se [sosiaalinen kuntoutus] tukee tota mun selkävammaa, kun jossain vaiheessa eristäytyi niin totaalaisesti muusta maailmasta, oli huolia, masennusta, ahdistusta -- niin toi on ollut siinäkin mielessä ihan hyvä, että on tommoinen. [H2]

-- Sannakin on hirveen urheilullinen – et me oikein kannustetaan toisiamme sellaiseen urheiluhulluuteen, et tekee mieli lähteä ja hän aina kyselee et oonko mä käynyt uimassa ja oonko mä käynyt kävelemässä – [H3]

Ryhmissä käyminen vähensi yksinäisyyden kokemusta, lisäsi suvaitsevaisuutta ja itseymmärrystä sekä toi osallisuuden kokemuksia. Ryhmiin osallistuminen lisäsi rohkeutta ja madalsi kynnyksiä osallistua uusiin ryhmiin. Ryhmissä syntyneet osallisuuden ja merkityksellisyyden kokemukset välittyvät vahvasti vastauksista.

-- Jotenkin mä oon vaan yrittänyt olla osana. Ihmiset ovat ruvenneet tuntee mut täällä, niin muhun suhtaudutaan eri tavalla. Tuntee, että on osa jotain yhteisöä. Niin se on justinsa vähentänyt sitä yksinäisyyden kokemusta. [H4]

-- tuun toimeen noitten ihmisten, uusien ihmisten kanssa, ja sitten myös noitten ryhmien kautta on tullut enemmän ehkä sellaista suvaitsevaisuutta ja myös itseäni kohtaan semmoista suvaitsevaisuutta tai ymmärtämystä enemmän. [H4]

Yksilöohjauksessakin haastatellut kokivat tapaamiset sosiaaliohjaajan kanssa tärkeänä sosiaalisena suhteena. Haastatellut kokivat sosiaaliohjaajan lähes kaverina ja he kuvailivat suhdetta lämpimäksi. Sosiaaliohjaajan he kuvailivat

aidosti välittävän ja olevan kiinnostunut tietämään kuulumisia myös kuntoutuksen päätyttyä.

-- Meille muodostui oikeastaan hyvin lämpimät suhteet siinä, kun olimme lähes vuoden, no yli vuoden, yhteydessä Jennin kanssa. [H5]

-- henkinen yhteys on semmoinen, että hän haluaa tietää, miten mä ponnistan tästä eteenpäin, vähän sellaista kartoitusta että miten tästä eteenpäin. [H3]

Tiiviimpi suhde sosiaaliohjaajaan on ollut tarpeen myös tilanteessa, jossa omat turvaverkot ovat puutteelliset. Pelkkä ryhmätoiminta ei ole riittävää silloin kun tukea tarvitsee laajemmin oman arjen hallintaan. Sosiaaliohjaaja on tarjonnut konkreettisia työvälineitä arjen sujuvoittamiseksi ja tarjonnut myös emotionaalista tukea.

-- kyllä mä sen koen silleen, että oli niin rikki siitä, että on yksin ja ei oo tarpeeksi hyvä turvaverkko ollut tavallaan, niin sit kun Sirpa tuli siihen elämään noitten juttujen kanssa niin, se oli kyllä hirveen iso asia. [H4]

Ryhmään osallistumisella ja suhteella sosiaaliohjaajaan on siis ollut merkittäväkin rooli yksinäisyyden ehkäisyssä. Haastatelluilla oli suhteita muihinkin tukipalveluihin, mutta tiivis suhde sosiaaliohjaajan vaikutti tarjoavan terapeuttista tukea, joka vaikutti myönteisesti haastateltujen mielialaan.

8.3 Omat mielenkiinnon kohteet ja tulevaisuuden tavoitteet

Haastatellut ovat sosiaalisen kuntoutuksen avulla päässeet pois kodista ja eristäytyneisyyden tilasta ja he ovat saaneet innostusta jatkokehittää itseään. Asiakas sai sosiaaliohjaajan tuen lisäksi helpotusta myös muuhun vapaa-ajan tekemiseen sosiaalisesta kuntoutuksesta bussilipun ja uimahallikortin avulla ja innostui käymään myös osa-aikatyön mahdollistavan kurssin. Haastateltava kuvaili tilannetta ennen palveluiden piiriin pääsyä, että on jo lähes liian myöhäistä, mutta sosiaalisen kuntoutuksen jälkeen hän on halunnut jatkaa Espoon Yhteiskehittäjä-ryhmään sekä käynyt osa-aikatyön mahdollistavan kurssin.

Haastateltava vaikutti olevan hyvin kiinnostunut kehittämään palveluita ja yhteisöään.

-- mä kävin kesäkuussa järjestetyn järjestyksenvalvojakurssin ja aloitin hommat heinäkuussa. -- Mä oon ollut [töissä] festareilla nyt kesällä -- mä tykkään olla ihmisten kanssa tekemisissä ja tää on osaa-aikaista, että mä voin ottaa sen vastaan tai en. [H1]

Erilaisia jatkopolkuja on monia ja sosiaaliohjaajan rooli niiden selvittämisessä yhdessä asiakkaan kanssa on sosiaalisessa kuntoutuksessa ollut haastateltujen mukaan tärkeää. Sosiaaliohjaaja kannusti yhtä haastateltavaa kokemusasiantuntijakoulutukseen, koska hänellä oli halu kehittää itseään.

-- mä sain tavallaan ponnahduslaudan sitten viime syksynä hakeutua tämmöiseen kokemusasiantuntija koulutukseen -- [H5]

Mullahan oli tavoitteena, että mä lähden kehittämään itseäni vielä ja totta kai Jenni tuki niitä mun pyrkimyksiä. Jos ajatellaan tätä kokemusasiantuntija koulutusta niin sen Jennin session jälkeen heräsi halu lähteä siihen ja pääsin siihen sitten. [H5]

Sosiaalisen kuntoutuksen kautta haastatellut ovat löytäneet intoa ja inspiraatiota omiin harrastuksiin ja kiinnostuksen kohteisiin. Oma lähiympäristö on laajentunut uusien paikkojen kokemisen myötä, ja he ovat saaneet sosiaalisessa kuntoutuksessa ideoita mielenterveyttä ylläpitävään vapaa-ajan tekemiseen sekä ovat yhdistäneet tavoitteitaan luovasti omiin harrastuksiin.

-- tuota kautta on sitten tullut nähtyä paljon erilaisia tommoisia ulkoilu- ja vapaa-ajan paikkoja, joihin muuten ei olisi tutustunut ikinä, että hei tämähän on mahtava paikka -- Kipinän kautta on nähnyt tommoisia paikkoja, et tuonnehan voi mennä ihan keskenäänkin. [H2]

-- tekniikka ja tietotekniikka on lähellä sydäntä niin, aika monella tämmöiselläkin paikalla, jossa me on oltu näissä TiistaiKipinä-hommissa, niin mennyt sinne sitten kevät ja kesä aikana lennätlelemään [kuvaukopteria] -- kun se on nimenomaan tälle mielelle hyvä -- että pois neljän seinän sisältä ja semmoista onnistumisen iloa. [H2]

Sosiaalisessa kuntoutuksessa haastatellut ovat saaneet selkiytettyä omaa tilannettaan, päämääriään ja oppineet taitoja. Terveyshuolet ja muiden palveluiden jatkuvuuden aiheuttamat epävarmuudet ovat vaikuttaneet joidenkin haastateltujen kokonaistilanteeseen, mutta sosiaalisesta kuntoutuksesta heidän saamaansa tuki on kannatellut ja auttanut jaksamaan muiden vaikeuksien rinnalla. Haastateltava kertoo, että hänen elämässään on paljon toimintakykyä ja osallisuuden kokemista heikentäviä tekijöitä, kuten työttömyys, sairaudet, työllisyyttä edistävän palvelun päättyminen, mutta kokee, että sosiaalisesta kuntoutuksesta saatu tuki on kuitenkin auttanut pitämään yllä hyvinvointia ja vinyt eteenpäin kohti omia tavoitteita.

Mä oon tämmöisessä TE-keskuksen työllisyyttä edistävässä palvelussa -- mut se luultavasti ei jatku nyt sitten -- yritän päästä takaisin työelämään, mutta nämä kaikki toimet mitä tässä on ollut, on olleet edesauttavia siinä mielessä, että mä en olisi näinkään hyvässä kunnossa ilman näitä toimia – [H3]

-- se on vinyt eteenpäin mua, että siihen on tullut selvä päämäärä mitä tavoitella ja -- nämä tukitoimet on tukenut sitä päämäärää kohti mihin mennä, eli niin kun kunnan parantumiseen ja sitten siihen, että pääsisi takaisin työelämään, että kyllähän tässä tosi paljon on terveyshuolia, mitkä haittaavat sitten asiaa, mutta jos ei olisi ollut tätä tukea siinä taustalla niin olisi huomattavasti pahempi tilanne. [H3]

Yksi haastateltavista sai sosiaalisen kuntoutuksen kautta rohkaisun lähteä järjestötoimintaan. Haastateltava oli ensin käynyt tutustumassa yhteen ryhmään, jonka jälkeen hän oli pikkuhiljaa lisännyt ryhmätoimintaa. Ryhmätoiminta on tuonut arkeen sisältöä ja rakennetta. Lepo sekä vapaa-aika tuntuvat palkitsevammilta, kun päivät täyttyvät aktiivisesta tekemisestä. Haastateltava jopa kokee, että järjestön ryhmätoimintaan osallistuminen muistuttaa työssäkäyntiä.

Se alkoi siitä ystäväryhmästä, sitten tähän on tullut kaikkee lisää, että tullut tähän se bändiryhmä nyt uusimpana, sitten oon ollut talkoissa joskus harvemmin ja sitten on noita leivontaryhmiä, ruuanlaittoryhmiä, sit olisi tarkoitus sellaiseen kirjoitusryhmään osallistua ja askarteluryhmään. Että siis mulla on tällä hetkellä melkein joka viikko, joka päivä melkein jotain...itseasiassa tuntuu ihan kun mä kävisin töissä – [H4]

Vaikka haastateltava ei itse käytäkään tässä yhteydessä sanaa osallisuus, tulkitsin hänen vastauksestaan osallisuuden kokemuksen lisääntymistä toimintaan osallistumisen myötä. Haastatteluista on tulkittavissa, että sosiaalisen kuntoutuksen avulla on päästy ulos kodista ja ajatukset jatkosuunnitelmia kohtaan ovat selkiytyneet tai elämään on tullut merkityksellisyyden tunnetta ja voimaantumisen kokemusta.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

9.1 Vuorovaikutusosaaminen korostuu

Haastateltavat nostavat vahvasti esille vuorovaikutuksen sosiaaliohjaajan kanssa tyytyväisyyttä aiheuttavana tekijänä ja se voidaan nähdä muutosta edistävänä. Suhde sosiaaliohjaajaan on haastatelluille ollut hyvin tärkeä. Ihmisten välisten suhteiden vaikuttavuutta voi olla vaikeaa mitata ja molemmilla osapuolilla on oma roolinsa vuorovaikutuksen onnistumisessa (Mönkkönen, 2018, s. 20). Ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa syntyy merkittäviä kokemuksia ja oivalluksia, mutta tällaisissa suhteissa olemme myös hyvin haavoittuvia, jos luottamus murtuu (Mönkkönen, 2018, s. 20).

Haastateltavien kuvaukset yhteistyöstä sosiaaliohjaajan kanssa kuvastavat dialogista työskentelyotetta. Kaarina Mönkkösen mukaan dialogisen vuorovaikutussuhteen tunnuspiirre on vastavuoroisuus, jossa kumpikin osapuoli pääsee luomaan tilannetta ja vaikuttamaan vuorovaikutuksen kulkuun. Vuorovaikutus voi olla dialogista myös silloin kun työntekijä vie tilannetta eteenpäin pitämällä käsissään kokonaistilannetta. (Mönkkönen, 2018, s. 107–109.) Dialogisuuden syntymisen edellytys on lähes aina luottamuksellinen suhde (Mönkkönen, 2018, s. 114). Dialogisen suhteen luomisessa korostuu erityisesti sosiaaliohjaajan ammattitaito. Auttajan rooli on mielikuvissa usein myönteinen, joka voi pahimmillaan johtaa siihen, että ikäviä asioita ei uskalleta lähestyä, jolloin asiakas voi tiettyssä mielessä jäädä kohtaamatta. (Mönkkönen, 2018, s. 89.)

Sosiaalisessa kuntoutuksessa sosiaaliohjaajat tekevät sosiaalityötä aineiston mukaan selvästi kumppanuussuhteessa, jossa ammattilaisen tehtävä on seistä asiakkaan rinnalla ja vahvistaa asiakkaan resursseja. Kumppanuussuhteeseen liittyvät työskentelyn syvyys, jatkuvuus ja monipuolisuus. Muita työntekijä-asiakassuhteita sosiaalialalla ovat huolenpitosuhde ja liittämisen- ja kontrollisuhteet. Aikuissosiaalityön sosiaaliohjaaja on myös viranomainen ja tästä syystä kontrollin elementti on kietoutuneena myös sosiaalisen kuntoutuksen työhön. Kontrolliin liittyvä viranomaissuhde ei puolestaan kannusta asiakasta

paljastamaan kovin tarkasti asioitaan, vaikka asiakkaan tulisi luottaa työntekijään koskien tilanteensa vahvistumista. Kokonaisvaltainen käsitys asiakkaan tilanteesta voikin syntyä vain avoimessa keskustelussa, jossa asiakas pääsee käsittelemään itselleen oikeasti merkityksellisiä asioita. (Rostila & Vinnurva, 2013, s. 204–210.) Kumppanuussuhteessa asiakas ja työntekijä toimivat rinnakkain. He jäsentävät yhdessä asiakkaan elämää ja sen muutostarpeita. (Juhila, 2006, s.103.)

Silloin kun asiakkaalla on pitkäaikaisia moniammatillisuutta vaativia palvelun- ja kuntoutumisen tarpeita sekä pitkäaikaisia suhteita sosiaali- ja terveysalan ammattilaisiin, on vaarana syntyä niin sanottua opittua passiivisuutta omaa tilannetta kohtaa. Ammattilaisen tehtävänä on tuolloin murtaa eristäytyneisyyden ja passiivisuuden muuri. Asiakasta tulee kohdella tavallisena ihmisenä ja huomio kiinnittää pieneltäkin tuntuviin asioihin vuorovaikutuksessa, kuten kunnioitukseen ja ystävällisyyteen. Ammattilaisen tulisi myös toimia siltana sosiaali- ja terveyspalveluiden ulkopuolisiin ympäristöihin. (Von Greiff, Skogens, & Topor, 2020, s. 182 – 183.)

Haastattelemani asiakkaat kokivat kaikki sosiaalisen kuntoutuksen mielekkäänä ja osallistuivat siihen mielellään sekä kokivat, että sosiaaliohjaaja ymmärtää heitä ja heidän tavoitteitaan. Ongelmia voi syntyä silloin, jos asiakkaan ja sosiaaliohjaajan näkemykset vaikkapa edistettävistä tavoitteista eivät kohtaa eikä vaivatonta vuorovaikutusta synny. Päivi Rissasen mukaan asiakkaasta voi helposti tulla passiivinen osallistuja, jota kehoitetaan tai jopa vaaditaan osallistumaan erilaisiin toimintoihin. Aktiivinenkin asiakas voidaan kokea ”hankalana” jos sosiaaliohjaajan ja asiakkaan määrittelemät tavoitteet eivät kohtaa. Asiakkaan tavoitteita saatetaan vaikkapa pitää epärealistisina tai työntekijä voi tahtomattaan tehdä yleistyksiä tai yksinkertaistuksia asiakkaan tilanteesta. Osallisuuden kokemuksen syntymistä voi estää myös erilaiset käsitykset osallistumisen tavoista tai kysymys siitä kenen normien mukaan asiakkaan tulisi elää. (Rissanen, 2021 s. 145–147.)

9.2 Ryhmätoiminnan merkityksellisyys

Ryhmätoiminnan tuoman tuen haastatellut kokivat myös hyvin merkityksellisenä. Ryhmätoiminta mahdollisti yhdessä olon, vertaistuen kokemisen ja uusien asioiden oppimisen. Ryhmistä he saivat inspiraatiota omiin harrastuksiin ja osallistuminen toi aktiviteettia arkeen. Ryhmiin osallistumisen he kokivat helpoksi, koska siellä oli turvalliset ohjaajat ja jo tutuksi tulleet ihmiset. Osalle haastateltavista oli löytynyt sopivia ryhmiä sosiaalisen kuntoutuksen valikoimasta ja tästä syystä he kokivat tarjonnan monipuolisena. He nostivat vastauksissaan kuitenkin toiveen, että ryhmätoiminnan tulisi olla mahdollisimman monipuolista, jotta kaikilla asiakkailla olisi mahdollista löytää itselleen sopiva ryhmä.

Susanna Tanskanen pohtii ryhmämuotoista asiakastyötä ja toteutukseen liittyviä esteitä. Työntekijällä saattaa olla esimerkiksi epävarmuutta omasta osaamisestaan, jaksamattomuutta tai asenteellisuutta ryhmätoiminnan toteuttamista kohtaan. (Tanskanen, 2015 s. 120.) Asiakkaan ei ole aina helppoa löytää sopivaa ryhmää ja kynnys osallistua voi olla korkea, vaikka sosiaaliset suhteet vertaisiin ja muihin ihmisiin voisivatkin parantaa elämänlaatua (Tanskanen, 2015, s. 105). Sosiaalialan toiminnallisessa ryhmätoiminnassa olisi myös tärkeää antaa suunnitteluvastuuta ja valtaa osallistujille ryhmän käynnistyttyä. Mahdollisuuksien mukaan työntekijän olisi hyvä myös kyetä tarkistamaan toiminnan sisältöä, kohderyhmää tai ajankohtaa, jos tarve vaatii. Vaikeassa elämäntilanteessa olevan asiakkaan motivoiminen ryhmään saattaa myös joskus olla haastavaa ja työntekijä voikin esimerkiksi puhelinsoitin ja keskusteluin vahvistaa asiakkaan osallistumishalukkuutta. (Tanskanen, 2015, s. 112.)

Opinnäytetyön ryhmätoiminnan vaikutuksista osallistujien myönteisempään ajatteluun teki osana SOSKU-hanketta Kangasniemi-Lintula ja Pukkinen-Hakola (2017). Tutkimus tukee myös tämän opinnäytetyön tuloksia siinä mielessä, että haastatellut ovat kokeneet ryhmätoiminnan erittäin merkittävänä sosiaalisuuden lisääntymisen ja yksinäisyyden kokemuksen vähentymisen kannalta. Myös tähän haastattelemani asiakkaat kuvailivat ryhmätoiminnan myönteisiä vaikutuksia niin, että ryhmiin osallistuminen kohensi selvästi mielialaa myönteisempään suuntaan

ja ryhmätoimintaan osallistuminen myös lisäsi itsetuntemusta ja hyvinvointia. Ryhmätoiminnan vaikutus oli kuitenkin suurinta niillä asiakkaila, jotka olivat eniten sitoutuneita toimintaan sekä pitivät sitä tärkeänä. Myös toiminnan oikea-aikaisuudella oli suuri merkitys vaikuttavuuden kannalta. (Kangasniemi-Lintula & Pukkinen-Hakola, 2017, s. 86–87.)

9.3 Palvelun tuoma muutos

Kaikki haastatellut kertoivat saaneensa myönteisiä asioita elämäänsä sosiaalisesta kuntoutuksesta. Tulkitsin kaikkien tilanteessa jonkinlaista muutosta verrattuna lähtötilanteeseen, mutta osalla oli myös toiveena palvelun jatkuminen. Esimerkiksi mielenterveysongelmat tai muu sairastuminen voivat aiheuttaa tilanteen, jossa tuen tarve jatkuu, eivätkä jatkopolut olekaan vielä ajankohtaisia.

Sosiaalisen kuntoutuksen tehtävänä on lain mukaan tarjota tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi (L 1301/2014 17. §) ja aineistoni pohjalta voin todeta, että Espoon sosiaalisessa kuntoutuksessa sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamista ja osallisuuden edistämistä toteutetaan vahvasti ammattitaitoisella sosiaaliohjauksella sekä ryhmä- että yksilötyön menetelmillä. Tukemalla toimintakykyä ja vahvistamalla osallisuutta ehkäistään osaltaan myös syrjäytymistä, mutta syrjäytymisen ehkäisyyn vaikuttaa myös sosiaaliturvan ja peruspalveluiden riittävyys sekä työllisyys- tai muiden toimeentulomahdollisuuksien lisääminen (Sosiaali- ja terveysministeriö, i.a.).

Tämänkin opinnäytetyön aineistosta nousee esille, että sosiaalisen kuntoutuksen palvelun olisi hyvä olla ennaltaehkäisevää sen muutoksen aikaan saamisen kannalta. Samaan tulokseen päätyivät myös Kangasniemi-Lintula ja Pukkinen-Hakola (2017, s. 87) opinnäytetyössään, jossa he tutkivat myönteiseen ajatteluun liittyviä muutoksia. Silloin kun elämäntilanne on liian pitkään jatkunut erityisen kuormittavana, voi olla vaikeampaa asennoitua optimistisesti. Juhila on myös (2006, s. 56) korostanut ammattilaisen roolia tunnistaa ennakoita riskitekijöitä, jolloin pahin syrjäytymiskierre voi vielä olla estettävissä.

Tarvitseeko sosiaalisen kuntoutuksen ylipäättään aina tähdätä johonkin tiettyyn muutokseen vai voiko sen tavoitteeksi riittää asiakkaan tukeminen hänen elämäntilanteessaan? Jäävätkö kaikista heikoimmassa asemassa olevat ilman apua, jos he eivät kykene määrittelemään itselleen sellaisia tavoitteita, jotka sopivat sosiaalisen kuntoutuksen palvelun muottiin? Kansainvälisen sosiaaliohjauksen määritelmän mukaan sosiaaliohjauksen tavoitteena aikuissosiaalityössä on vuorovaikutuksen keinoin lisätä hyvinvointia edistämällä muutosta, ihmissuhdeongelmien ratkaisua, elämänhallintaa ja itsenäisyyttä. Tavoitteena ei kuitenkaan aina ole saavuttaa aktiivista muutosta asiakkaan elämässä vaan tavoitteeksi voi riittää myös ihmisen tukeminen ihmisarvoiseen elämään. (Näkki, 2016, s. 101.)

10 TULOSTEN ARVIOINTI JA KEHITYSEHDOTUKSET

10.1 Eettiset näkökohdat ja luotettavuus

Tutkittava aineisto ei ole julkinen ja se sisältää ihmisten henkilötietoja, joten käsittelin aineistoa erityistä varovaisuutta noudattaen ja kuvasin raportissa asiakkaiden tilanteiden muutosta yhteenvedonomaisesti. Esittelin haastatteluna kerätyn tiedon anonyymisti, eli yksittäinen henkilö ei ole kohtuullisin keinoin tunnistettavissa (Tunnisteellisuus ja anonymisointi, i.a.).

Haastatteluun osallistuminen oli asiakkaille täysin vapaaehtoista ja osallistuminen oli mahdollista keskeyttää koska tahansa. Esitin haastatteluissa esitetyt näkemykset siten, ettei haastateltava ole tunnistettavissa. Nauhoitin haastattelut ja puhtaaksikirjoitin aineiston siten, että osallistujien tiedot pysyvät salassa. Puhtaaksi kirjoitetun tekstin ja nauhoitukset säilytin tietokoneellani salasanan takana. Haastatteluun liittyviä muistiinpanoja ja haastattelun suostumuslomakkeita säilytin lukollisessa laatikossa. Hävitin koko edellä mainitun aineiston tietoturvalisesti opinnäytetyön valmistuttua.

Aihevalintaani ohjasivat yhteistyökumppanin toiveet, mutta koin aiheen myös ammatillisesti kiinnostavana ja tärkeänä perehtyä. Olen tehnyt työhön liittyvät valinnat itsenäisesti, ottaen huomioon ohjaajaltani sekä yhteistyökumppaniltani saamani palautteet. Tutkimuksen aiheena oli tutkia sosiaalisen kuntoutuksen palvelun tuomaa muutosta asiakkaan tilanteeseen ja koen että en täysin onnistunut keskittymään muutoksen näkökulmaan. Aiheenrajaus oli haasteellista, vaikka koenkin onnistuneeni kuvaamaan haastateltavien kokemuksia palvelusta, sekä esittämään kehitysideoita.

Haastattelutilanteissa vuorovaikutus oli sujuvaa ja avointa, mutta olin joillekin haastatelluille jo entuudestaan tuttu ja tunnen myös heidän sosiaaliohjaajansa, joten tämä on saattanut vaikuttaa annettuihin vastauksiin. Lisäksi aineiston otanta oli pieni, joka on toki tyypillistä laadullisissa tutkimuksissa, mutta haastattelemini kokemukset sosiaalisesta kuntoutuksesta eivät kuitenkaan välttämättä edusta kaikkien sosiaalisen kuntoutuksen läpikäyneiden kokemuksia palvelusta.

Tutkimuksessa noudatin hyvän laadullisen tutkimuksen periaatteita, johon kuuluu se, että tutkimussuunnitelma on laadukas, että valittu tutkimusasetelma on sopiva ja raportointi on hyvin tehty. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 149)

Tein opinnäytetyön noudattaen hyvää tieteellistä käytäntöä, joka tarkoittaa, että noudatin tutkimuksen kaikissa vaiheissa rehellisyyttä, tarkkuutta ja huolellisuutta. Olen pyrkinyt myös avoimesti ja kriittisesti reflektomaan tekemiäni valintoja tutkimusta raportoidessani ja arvioimaan niiden merkitystä lopputulokselle. (Vuori, i.a.-b.) Olen pyrkinyt käyttämään mahdollisimman ajankohtaisia lähteitä monipuolisesti.

10.2 Tulosten arviointia ja tarkastelua

Kävin esittelemässä opinnäytetyöni tutkimussuunnitelman Espoossa Sosiaalisen kuntoutuksen ja työllisyyden edistämisen tiimin palaverissa 5.10.2022. Haastateltavat valikoituivat siten, että sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan

koordinaattori ja sosiaaliohjaajat tiedottivat opinnäytetyöstä asiakkaitaan. Tiedotteessa (Liite 2) kerroin opinnäytetyön aiheesta ja siinä oli yhteystietoni. Asiakkaat ottivat siis itse yhteyttä haastatteluun liittyen. Oletankin, että haastateltavien on täytynyt olla melko motivoituneita, että he ovat on päätyneet osallistumaan opinnäytetyöhön.

Haastatteluun osallistuneet asiakkaat olivat melko tyytyväisiä sosiaalisen kuntoutuksen palveluun. Olisi kuitenkin kiinnostavaa tavoittaa myös niitä asiakkaita, joiden kohdalla sosiaalinen kuntoutus ei onnistunut toivotulla tavalla. Sitä kautta olisi mahdollista todennäköisesti löytää lisää kehityskohteita. Oletukseni on myös se, että itseään mielellään ilmaisevat, melko sosiaaliset ihmiset osallistuvat haastatteluun mieluummin kuin hiljaisemmat tai itseään helpommin kirjallisesti ilmaisevat, jolloin heidän äänensä ei tule tämän tyyppisessä työssä esille.

Näkökulmaani ja käsityksiini Espoon aikuissosiaalityön sosiaalisesta kuntoutuksesta on vaikuttanut myös kolmen kuukauden mittainen opintoihini kuuluva harjoittelu. Harjoittelussani kävin lukuisia keskusteluja sosiaaliohjaajien kanssa ja osallistuin asiakastyöhön. Minulla oli siis ennakolta tietoa sosiaalisen kuntoutuksen palvelun toiminnasta ja sisällöistä, joka osaltaan auttoi ymmärtämään haastateltavien kertomaa paremmin. Voi kuitenkin olla, että koska olin harjoittelusta osalle haastateltavista tuttu, saattoi se vaikuttaa heidän halukkuuteensa antaa kriittisempää palautetta.

Jatkotutkimusta voisi tehdä anonyymien kyselyn avulla, joka lähetettäisiin kaikille sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaille. Näin tavoitettaisiin mahdollisesti myös sellaisia asiakkaita, joiden muutostoiveet eivät ole toteutuneet toivotusti ja heitä, joille haastatteluun osallistuminen ei ole ollut syystä tai toisesta mahdollista tai mieluisaa. Olisi mielenkiintoista myös tietää tähän tutkimukseen haastateltavien henkilöiden tilanteesta muutaman vuoden kuluttua ja kysyä onko sosiaalisen kuntoutuksen tuoma muutos kantanut.

Lisäksi asiakastyön kirjauksia analysoimalla olisi mahdollista tutustua sosiaalisen kuntoutuksen tuomaan muutokseen työntekijöiden havaintojen näkökulmasta.

Kirjauksissa voisi olla nähtävissä myös sitä pienempää ja hienovaraisempaa muutosta, jota henkilö ei itse pidä mainitsemisen arvoisena ja kirjauksiin tutustumalla tavoitettaisiin myös ne asiakkuudet, joita haastattelututkimuksella ei tavoiteta. Kirjauksia analysoimalla tai laajalla kyselytutkimuksella olisi mahdollista saada myös kvantitatiivista aineistoa sosiaalisen kuntoutuksen vaikutuksista, jota voisi täydentää laadullisilla jatkotutkimuksilla.

Kuitenkaan ehdottamiani jatkotutkimuksia muutoksesta ei välttämättä tarvittaisi, jos käytössä olisi palvelun vaikuttavuudesta kertova mittari, jota käytettäisiin systemaattisesti kaikkien asiakkuuksien kanssa työskenneltäessä. Asiakkaan tilanteessa tapahtuvaa muutosta ja siihen vaikuttavia tekijöitä olisi mahdollista seurata mittarin avulla myös niissä tapauksissa, kun asiakas ei ole valmis osallistumaan erilliseen tutkimukseen. Mittaria käyttämällä olisi mahdollista saada systemaattista ja samanmuotoista tietoa, kun taas pelkkiä asiakaskirjauksia tutkimalla tiedon hankkiminen vaatisi paljon aineiston käsittelyä, yhdenmukaistamista ja analysointia.

Pyysin palautetta lähettämällä raportin sähköpostitse sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintojen koordinaattorille Saara Lipposelle, joka on toiminut yhteistyötahon yhdyshenkilönä työssäni. Saara välitti yhteistyökumppanin palautteen ja tein työhön täydennyksiä sekä korjauksia palautteen mukaan. Yhteistyökumppanini koki, että muutostyö ja sen esiin tuominen asiakkaiden kokemuksina on heille tärkeä aihe, koska heillä ei ole työn ohessa mahdollisuutta koota aineistoa muutostyöstä, vaikka jokaisella sosiaaliohjaajalla ja koordinaattorilla on paljon hiljaista tietoa palvelun aikana tapahtuvasta muutoksesta. He myös näkevät, että muutos kuvaa myös aina jollain lailla osallisuuden muutosta, joka on keskeistä sosiaalisessa kuntoutuksessa. Yhteistyökumppanini kokee, että muutoksen sanoittaminen on tärkeää, koska heillä ei vielä ole käytössä vaikuttavuuden arvioinnin mittaria, mutta tämä on heillä tulevaisuuden kehittämiskohteena Uudenmaan sosiaalisen kuntoutuksen verkostossa. (Saara Lipponen, ryhmätoimintojen koordinaattori, henkilökohtainen tiedonanto, 27.2.2023.)

Lisäksi kävin esittelemässä työn TEP Espoon (työllistymistä edistävät palvelut -yksikkö, johon sosiaalinen kuntoutus nykyään kuuluu) tiimin kokouksessa 4.5.2023. Työ herätti vilkasta keskustelua ja asiakkaiden äänen esiin tuomista arvostettiin. Tavoitteena on vielä käydä esittelemässä tuloksia ainakin Espoon aikuissosiaalityön perjantaisohvat -palaverissa kesällä 2023 ja Soccan koordinoimassa Uudenmaan sosiaalisen kuntoutuksen verkoston työpajassa syksyllä 2023. Sovimme myös, että valmis työ julkaistaan Espoon Kipinän Facebook-sivulla.

10.3 Kehittämisehdotuksia

Aikuissosiaalityön vaikuttavuuden arviointia varten on olemassa AVAIN-mittari, joka voisi olla keino saada kattavampaa tietoa sosiaalisen kuntoutuksen palvelun vaikuttavuudesta (THL, 2022). Jos mittaria käytettäisiin systemaattisesti kaikkien asiakkaiden kanssa, saataisiin tietoa myös niistä asiakkuuksista, joita palvelulla ei olla pystytty tukemaan. Tähän tutkimukseen osallistuivat henkilöt, jotka kokivat tilanteensa muuttuneen ja he kokivat saaneensa tukea sosiaalisesta kuntoutuksesta. Jotta palvelua voitaisiin laajemmin kehittää, olisi tärkeää saada tietoa myös niistä asiakkuuksista, joita ei olla onnistuttu tukemaan ja mitkä ovat olleet syyt. Onko palvelu ollut väärin ajoitettu asiakkaan tilanteessa, eivätkö menetelmät ole olleet sopivat, onko syy ollut resursseissa ja niin edelleen?

Sosiaalisen kuntoutuksen vahvuudeksi voin tämän aineiston perusteella nostaa onnistuneen vuorovaikutuksen asiakkaan kanssa ja ammattitaitoisen sosiaaliohjauksen, monipuolisen ja laadukkaan ryhmätoiminnan, jatkopoluille rohkaisemisen ja voimaannuttamisen. Kaikki haastateltavat kokivat sosiaalisen kuntoutuksen tuoneen heidän tilanteeseensa muutosta, mutta osalla on myös toive palvelun jatkumisesta hieman pidempään. He toivovat palvelulta myös ennaltaehkäisevää otetta. Yksi haastateltavista kuvasikin, että hänen kohdallaan oli jo lähes liian myöhäistä.

Mun mielestä ihmiset pitäis löytää siihen kuntoutuksen tukiryhmiin aikaisemmin ennen kuin sitten on liian myöhäistä, että siinä vaiheessa sua ei ehkä saakaan enää pois sieltä kotoo, joka mun tilanteessa oli aika lähellä, et en mä halunnut lähteä sieltä. [H1]

Lainsäädäntö mahdollistaa ennalta ehkäisevän työtteen, koska siinä on määritelty sosiaalisen kuntoutuksen tehtäviksi myös syrjäytymisen ehkäisy ja osallisuuden edistäminen (Nieminen, 2018, s. 15). Huomasin haastatteluvastauksista kuitenkin sen, että palvelu ei välttämättä ole ihmisille tuttu ja siihen pääsy edellyttää sen, että joku ohjaa palveluun. Eräs Haastateltavista peräänkuuluttaa palvelun tunnetummaksi tekemistä.

-- että kuin moni sitten näistä oikeasti tietää. Semmoisille, joista huomataan tai tiedetään tai vaistotaan, että mahdollisesti tommoinen sosiaalinen kuntoutus voisi auttaa. Niin se, että annetaan ihmisten tietoisuuteen. [H2]

Sosiaalisen kuntoutuksen ennaltaehkäisevää roolia olisi mahdollista tukea tekemällä palvelua helpommin lähestyttäväksi. Tämä edellyttäisi käytännössä monipuolisempaa sekä aktiivisempaa tiedottamista. Entistä monipuolisempi ja monikanavainen tiedottaminen sosiaalista mediaa ja verkkoa hyödyntäen tekisi palvelua näkyvämmäksi myös yhteistyötahoille, jotka näin ollen osaisivat ohjata palvelun pariin varhaisemmassa vaiheessa. (Sosiaalisen kuntoutuksen opas, i.a.)

Sosiaalisella kuntoutuksella tavoitellaan sitä, että henkilö pääsee elämässään eteenpäin. Asiakkaat ovat kuitenkin hyvin erilaisia ja näin ollen myös heidän mahdolliset jatkopolkunsu. Pääasiallisena pyrkimyksenä kuntoutukselle on, ettei asiakas kuitenkaan joutuisi kuntoutuksen päätyttyä palaamaan lähtötilanteeseensa. Yhteisen työskentelyn alussa arvioidaan henkilön tilanteessa olevat ongelmat sekä ne voimavarat, jotka henkilöllä on käytössään. Kuitenkin on huomioitava, että vasta yhteisen työskentelyn edetessä asiakkaan elämäntilanteen eri puolet avautuvat ja työskentely vaatii uudelleen tulkintaa prosessin edetessä. On siis huomioitava, että esimerkiksi luottamuksen rakentaminen voi viedä suuren osan kuntoutusprosessin kestosta. (Nieminen, 2018, s. 16.) Voisiko kuntoutuksen kestoa sitten olla mahdollista säätää tapauskohtaisesti hieman pidemmäksi sellaisissa tilanteissa, joissa työskentelyprosessi etenee hitaammin. Yksi haastatelluista koki, että hänen

kuntoutuksensa oli loppunut vähän kuin seinään työntekijämuutosten takia ja hän toivoi saavansa vielä jatkaa kuntoutuksessa.

-- moni siis koki, niin kun minäkin, että se kuntoutus loppui vähän niin kun seinään – [H4]

-- pääsisin takaisin siihen kuntoutukseen. Mä hyödyn siitä niin paljon. Se on isona osana siinä mun yksinäisyyden..., että se auttoi siihen. Ja että jaksaa hoitaa kaikkia arjen asioita ja muuta. [H4]

Toinenkin haastateltavaa arveli, että joillekin ihmisille kuntoutuksen kesto voisi olla hyödyllisempi pidempänä ja pohdiskeli, voisiko jatkosuunnitelman tekeminen olla selkeämpää ja hyvä aloittaa jo työskentelyn alussa. Kaikki haastateltavat mainitsivat, että satunnainen yhteydenpito ohjaajaan jatkuu edelleen palvelun varsinaisen päättymisen jälkeen ja he kokivat tämän arvokkaana.

-- kun ajatellaan, että tämä on vuoden kestävä suhde, niin jos tuntuu, että voisi vielä jatkaa jonkun henkilön kanssa. Koska mä tiedän, että tässä maassa on hirveästi mielenterveysongelmia ja saattaa olla henkilöitä, joille voisi olla hyvä vielä jatkaa jonkun kanssa tai jos on sellaisia ongelmia kuten eristäytyneisyyttä, niin pääsisi jatkamaan sosiaalista kanssakäymistä tiettyjen ihmisten kanssa. [H5]

-- sitä jatkoa voisi suunnitella siinä sosiaaliohjaajan kanssa saman tien. Eli, että mikä on se jatkosuunnitelma, sitten kun [kuntoutus] loppuu. [H5]

Sosiaalisessa kuntoutuksessakaan asiakkaiden mahdollisuudet eivät ole tosiasiassa tasa-arvoisia. Päivi Rissanenkin (2021) pohtii osallisuuden toteutumisen esteitä ja esittää kysymyksen onko yhteiskunnassamme paikkaa heille, jotka eivät jaksaa olla aktiivisia tai kykene osallistumaan? Jos asiakkaan vastuuta korostetaan liikaa, voivat jotkut asiakkaista jäädä heille sen sijaan, että heidän osallisuuttaan tuettaisiin. Joskus elämässä on tilanteita, jolloin ihminen tarvitsee tukea, apua ja kannattelua. (Rissanen, 2021, s. 147.)

Ammatillisesta näkökulmasta koen arvokkaaksi sen, että tein opinnäytetyön harjoittelusta tutusta palvelusta. Koen, että olen tämän työn myötä syventänyt osaamista liittyen sosiaaliseen kuntoutukseen ja koen että sosionomin kompetensseihinkin kuuluva kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaamiseni on

tämän työn myötä kehittynyt (SOAMK, i.a.). Olen pohtinut opinnäytetyötä tehdessäni paljon sellaisia kysymyksiä kuin, kuinka tavoitteellista sosiaalisen kuntoutuksen tulisi olla, onko sen kesto tai saatavuus riittävää ja palveleeko sosiaalinen kuntoutus kaikista heikoimmassa asemassa olevia asiakkaita riittävästi.

LÄHTEET

- Alasuutari, P. (2011). Laadullinen tutkimus 2.0. Vastapaino.
- Espoon kaupunki. (i.a.). *Sosiaalinen kuntoutus*. Saatavilla 5.5.2022
<https://www.espoo.fi/fi/tukea-arkeen/sosiaalipalvelut/sosiaalinen-kuntoutus>
- Eskelinen, A. (2016). *Sosiaalinen kuntoutus: Työntekijöiden näkemyksiä määrittelystä, tarpeista ja toteutuksesta*. [Opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu]. Saatavilla 22.12.2022
<https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2016112316876>
- Eskola, H. (2017). *Sosiaalityö muutostyönä – Voimaannuttava aikuissosiaalityö sosiaalityöntekijöiden ja esimiesten kuvaamana*. [Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto]. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-201704033775>
- Günther, K., Hasanen, K., & Juhila, K. (i.a.). Johdanto: analyysi ja tulkinta. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Saatavilla 5.5.2022 <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>
- Haatainen, N. (2018). *Kokemuspalveluohjaus osaksi sosiaali- ja terveystieteiden palveluluja: Espoon kokemuspalveluohjaajakoulutuksen kokeilu*. [Opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu]. Saatavilla 22.12.2022 <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201805026166>
- Hollinrake, S. (2019). Theoretical perspectives for relationship-based practice with adults. Teoksessa Dix, H., Hollinrake, S., & Meade, J. *Relationship-based social work with adults*. (s. 7–25). Critical publishing.
- Hytti, T. (2023). Sosiaalinen kuntoutus monialaista tukea tarvitsevan aikuisen palvelupolulla. Pääkaupunkiseudun sosiaalisen kuntoutuksen kartoitus. Socca. Saatavilla 19.5.2023 <https://www.socca.fi/julkaisut>
- Innokylä. (i.a.). *Espoon Kipinä: monipuolisia sosiaalisen kuntoutuksen palveluja ja soskun kehittämistä Espoon aikuissosiaalityössä. Kehittämisen polku*. Saatavilla 22.12.2022
<https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/espoo-kipina-monipuolisia->

sosiaalisen-kuntoutuksen-palveluja-ja-soskun-
kehittamista/kehittämisen-polku

- Juhila, K. (2006). Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Vastapaino.
- Juhila, K. (i.a-a). Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteis- kuntatieteellinen tietoaarkisto. Saatavilla 5.5.2022 <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>
- Juhila, K. (i.a-b.). Teemoittelu. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Saatavilla 6.1.2023 <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>
- Kallio, A. (i.a.) Litterointi. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Saatavilla 20.12.2022 <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>
- Kangasniemi-Lintula, J., & Pukkinen-Hakola, E., (2017). ”Entäs jos sittenkin onnistun?” Positiivisen näkökulman vahvistaminen sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan avulla. [Opinnäytetyö, Seinäjoen Ammattikorkeakoulu]. Saatavilla 6.1.2023 <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201703073030>
- Kankaanniemi, R. (2020). ”Ihminen pitää oppia tuntemaan.” *Sosiaalisen kuntoutuksen yksilötyön menetelmät*. [Opinnäytetyö, Laurea]. Saatavilla 22.12.2022 <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2020121729415>
- Kannasoja, S. (2018). Sosiaalinen toimintakyky – käsitteen suomalainen kehityshistoria. Teoksessa Lindh, J., Härkäpää, K., & Kostamo, K. (toim.) *Sosiaalinen kuntoutuksessa* (s. 39–60). Lapland University Press.
- Kataja, K., Lantela, P., & Romakkaniemi, M. (2020). Dimensions of social rehabilitation: A qualitative interpretive meta-synthesis. *Journal of Social Work*, 22 (1), 109–129. <https://doi.org/10.1177/1468017320979544>
- Kivipelto, M., & Koponen, E. (2021) Osallistavan sosiaaliturvan mallin vaikuttavuus. Teoksessa Matthies, A-L, Svenlin, A-R, & Turtiainen, K

- (toim.), *Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus* (s. 233–250). Gaudeamus.
- Kokko, M., & Veistilä, M., (2016). Sosiaalityö ja sosiaalinen kuntoutus yhteistyönä. Teoksessa Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lundén, T., Salovaara, P., & Veistilä, M. (toim.), *Vastavuoroinen sosiaalityö* (s. 220–230). Gaudeamus.
- Kuntoutussäätiö, (i.a.). *Sosiaalinen kuntoutus – Menetelmät*. Saatavilla 26.2.2023 <https://yhteisomedia.fi/sosiaalinen-kuntoutus/menetelmat/>
- L 1301/2014. Sosiaalihuoltolaki. 30.12.2014/1301. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>
- Lehti, S. (2021). *Sosiaalinen kuntoutus aikuissosiaalityössä: Sosiaalisen kuntoutuksen määrittelyä ja näkökulmia kuntouttavan sosiaalityön menetelmiin*. [Kandidaatin tutkielma. Jyväskylän yliopisto]. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202103091890>
- Lipponen, S. (2015). *Ryhmämuotoisen sosiaalityön jäljillä: Kokemuksia Kipinästä, näkökulmia asiakaslähtöiseen sosiaalityöhön*. [Pro gradu-tutkielma, Helsingin Yliopisto]. Saatavilla 22.12.2022 <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-201703273095>
- Matthies, A-L., Svenlin, A-R., & Turtiainen, K. (2021) Johdanto: Aikuissosiaalityö ja Kaimer-teoria sen tietopohjan jäsentäjänä. Teoksessa Matthies, A-L, Svenlin, A-R, & Turtiainen, K (toim.), *Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus* (s. 7–27). Gaudeamus.
- Matthies, A-L., Svenlin, A-R., Rantamäki, N., & Viitasalo, K. (2021) Aikuissosiaalityössä vaikuttavat sosiaaliset mekanismit. Teoksessa Matthies, A-L, Svenlin, A-R, & Turtiainen, K (toim.), *Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus* (s. 189–202). Gaudeamus.
- Mönkkönen, K. (2018). Vuorovaikutus asiakastyössä. Asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla. Gaudeamus.
- Nieminen, A. (2018). Sosiaalisen kuntoutuksen määritelmä, kentät ja mahdollisuudet. Teoksessa Kostilainen, H., & Nieminen, A. (toim.), *Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia* (s. 10–24). (Diak Työelämä 13). Diakonia ammattikorkeakoulu.

- Näkki, P. (2016) Sosiaaliohjaus aikuissosiaalityössä. Teoksessa Helminen, J. (toim.) *Sosiaaliohjaus. Lähtökohtia ja käytäntöjä*. (s. 100–114.) Edita.
- Pohjola, A. (2012). *Tutkimukseen perustuva vaikuttavuus*. Teoksessa Pohjola, A., Kemppainen, T., & Väyrynen, S. (toim.) *Sosiaalityön vaikuttavuus*. (s.19–42) Lapin Yliopistokustannus.
- Pohjola, A., Kemppainen, T., & Väyrynen, S. (2012). *Sosiaalityön vaikuttavuus*. Lapin Yliopistokustannus.
- Raivio, H. (2018). Sosiaalinen kuntoutus voimavaraistamisena. Toivon ja muutoksen näkökulma. Teoksessa Kostilainen, H., & Nieminen, A. (toim.), *Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia* (s. 97–115). (Diak Työelämä 13). Diakonia ammattikorkeakoulu.
- Raivio, H., (toim.) (2018). Enemmän sosiaalista toimintakykyä, lisää osallisuutta! Yhteiskehittäen vaikuttavampaa sosiaalista kuntoutusta. Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämishankkeen (SOSKU) 2015–2018 loppuraportti. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-070-9>
- Rissanen, P. (2021) Asiakasosallisuus aikuissosiaalityön asiakassuhteessa. Teoksessa Matthies, A-L, Svenlin, A-R, & Turtiainen, K (toim.), *Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus* (s. 137–148). Gaudeamus.
- Rostila, I, & Vinnurva, J. (2013) Sosiaalityön asiakkaan toimijuus ja täysimittainen professionaalisuus. Teoksessa Laitinen, M., & Niskala, A. (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. (s. 196–218.) Vastapaino.
- Saari, J., Eskelinen, N., & Björklund, L. (2020) Raskas perintö. Ylisukupolvinen huono-osaisuus Suomessa. Gaudeamus.
- SOAMK, (i.a.). *Sosionomi (AMK) kompetenssit*. Saatavilla 26.2.2023
<https://www.sosiaalialanamkverkosto.fi/sosiaalialan-tutkinnot-ja-kompetenssit/>
- Socca, (i.a.). *Aikuissosiaalityön esite ammattilaisille*. [Esite] Pro Sos -hanke. Saatavilla 16.5.2023
https://www.socca.fi/aikuissosiaalityo_ja_sosiaalinen_kuntoutus/valt-akunnallisen_pro_sos_-hankkeen_tuloksia_2016-2019

- Sosiaali- ja terveysministeriö, (i.a.-a). *Sosiaalinen kuntoutus*. Saatavilla 19.5.2023 <https://stm.fi/sosiaalinen-kuntoutus>
- Sosiaali- ja terveysministeriö, (i.a.-b). *Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäiseminen*. Saatavilla 26.2.2023 <https://stm.fi/syrjaytymisen-ja-koyhyden-ehkaisy>
- Sosiaalisen kuntoutuksen opas, (i.a.). THL. Saatavilla 26.2.2023 <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/sosku/sosiaalisen-kuntoutuksen-opas>
- Suositus työikäisten sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisen laatuksiteereiksi. (2018) Sosiaalisen kuntoutuksen valtakunnallinen kehittämishanke (SOSKU) & Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-249-9>
- Tanner, N., & Kivipelto, M., (2022). *AVAIN-mittarin käyttö aikuissosiaalityössä*. (1. uud. p.). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-914-6>
- Tanskanen, S. (2015). Toiminnallisuus ryhmämuotoisessa asiakastyössä. Teoksessa Näkki, P., & Sayed, T. (toim.) *Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla*. (s. 105–126.) Edita.
- THL. (2020). *SOSKU kehittää sosiaalista kuntoutusta*. Saatavilla 5.1.2023 <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/sosku>
- THL. (2022). *AVAIN-mittari*. Saatavilla <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/avain-mittari>
- Tunnisteellisuus ja anonymisointi (i.a.). Tietoarkisto. Tampereen yliopisto. Saatavilla 5.5.2022 <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/aineistonhallinta/tunnisteellisuus-ja-anonymisointi/>
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A., (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi.
- Von Greiff, N., Skogens, L., & Topor, A. (2020). Supporting recovery in social work with persons having co-occurring problems – clients' and professionals' perceptions. *Nordic Social Work Research*, 2 (10), s. 173 – 185. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2018.1520739>
- Vuori, J. (i.a.-a). Laadullinen sisällönanalyysi. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatiet-

teellinen tietoarkisto. Saatavilla 5.5.2022

<<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>>

Vuori, J. (i.a.-b). Tutkimusetiikka ihmistieteissä. Teoksessa Jaana Vuori (toim.)

Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere:

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavilla 5.5.2022

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>

Väisänen, R. (2018). Sosiaalisen kuntoutuksen käsite ja kehitysvaiheet.

Teoksessa Lindh, J., Härkäpää, K., & Kostamo, K. (toim.)

Sosiaalinen kuntoutuksessa (s.19–38). Lapland University Press

Väyrynen, S. (2012). Muutosta edistävät tekijät päihde- ja

mielenterveyskuntoutuksessa. Teoksessa Pohjola, A.,

Kemppainen, T., & Väyrynen, S. *Sosiaalityön vaikuttavuus*. (s. 271–300.) Lapin Yliopistokustannus.

LIITE 1. Kysymysrunko

Janiika Jokela

Opinnäytetyö

Sosiaalisen kuntoutuksen palvelun tuoma muutos asiakkaan tilanteeseen

TAUSTAKYSYMYKSET:

1. Nimi
2. Ikä
3. Milloin aloitit sosiaalisessa kuntoutuksessa?

SISÄLLÖLLISET KYSYMYKSET:

4. Oletko osallistunut ryhmätoimintaan?
5. Oletko tavannut sosiaaliohjaajaa kahden kesken?
6. Mistä syystä osallistut sosiaaliseen kuntoutukseen (eli mikä oli tuen/avun tarve?)
7. Mitkä olivat (sosiaaliohjaajan kanssa sovitut) tavoitteesi sosiaaliselle kuntoutukselle?
8. Minkälaista tukea/apua olet saanut omaan tilanteeseesi sosiaalisessa kuntoutuksessa?
9. Miten ne asiat, joihin hait muutosta sosiaalisesta kuntoutuksesta ovat muuttuneet elämässäsi palvelun aikana?
10. Miten arvioisit sitä millä tavalla sosiaalinen kuntoutus on vaikuttanut niihin asioihin joihin palvelulla hait muutosta verrattuna siihen, miten muut elämän alueet ovat vaikuttaneet muutokseen?
11. (Haluatko kertoa vielä jotain muuta osallistumisestasi sosiaaliseen kuntoutukseen?)

LIITE 2. Tiedote

Haluaisitko kertoa kokemuksistasi haastattelussa? Osallistu opinnäytetyön haastatteluun ja olet osana kehittämässä sosiaalisen kuntoutuksen palvelua!

Hei!

Olen Janiika Jokela, sosionomiopiskelija Diakonia-ammattikorkeakoulusta ja teen opinnäytetyötä aiheesta Sosiaalisen kuntoutuksen palvelun tuoma muutos asiakkaan tilanteeseen.

Opinnäytetyön tavoitteena on kerätä asiakkaiden kokemuksia ja näkemyksiä sosiaalisesta kuntoutuksesta. Keskiössä ovat muutokset, joita kuntoutuksen aikana on tapahtunut. Asiakkaiden tieto ja kokemukset ovat arvokkaita sosiaalisen kuntoutuksen kehittämistyölle.

TOTEUTUS

Haastattelut toteutetaan yksilohaastatteluina ajalla 1.11.-30.11.2022 Espoossa. Haastateltavilla tulisi olla asiakkuus sosiaalisen kuntoutuksen keski- tai päätösvaiheessa tai hiljattain päättynyt asiakkuus.

YKSITYISYYS

Haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja osallistumisen voi keskeyttää koska tahansa. Haastatteluissa esitetyt näkemykset esitetään siten, ettei haastateltava ole tunnistettavissa. Tietoja ei luovuteta ulkopuolisille, ja opinnäytetyön tekijän tiedossa on vain haastateltavan nimi ja yhteystiedot. Haastattelut nauhoitetaan ja aineisto puhtaaksi kirjoitetaan siten, että osallistujien tiedot pysyvät salassa. Opinnäytetyö tullaan julkaisemaan Suomen ammattikorkeakoulujen opinnäytetöitä ja julkaisuja tallentavassa tietokannassa Theseuksessa.

Osallistu & vaikuta! Ota yhteyttä 15.11. mennessä numeroon Janiika Jokela/ p. XXXXXX soittamalla tai tekstiviestillä!

LIITE 3. Suostumuslomake

SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

Tutkimuksen nimi: Sosiaalisen kuntoutuksen palvelun tuoma muutos asiakkaan tilanteeseen

Tutkimuksen tekijä: Janiika Jokela

Kuvaus tutkimuksesta: sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkimuksen opinnäytetyö. Opinnäytetyö julkaistaan Suomen ammattikorkeakoulujen opinnäytetöitä ja julkaisuja tallentavassa tietokannassa Theseuksessa.

Minulle on selvitetty yllä mainitun tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät. Olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Olen myös tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen ei aiheuta minulle minkäänlaisia kustannuksia, henkilöllisyyteni jää vain tutkijan tietoon, minua koskevaa aineistoa käytetään vain kyseiseen tutkimukseen ja aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Suostun siihen, että minua haastatellaan ja antamiani tietoja käytetään kyseisen tutkimuksen tarpeisiin. Voin halutessani keskeyttää tutkimukseen osallistumisen milloin tahansa ilman, että minun täytyy perustella keskeyttämistäni. Tutkimukseen osallistuminen tai osallistumatta jättäminen ei vaikuta Espoon kaupungilta saamaani sosiaali- tai terveydenhuollon palveluun.

Päiväys

Tutkittavan allekirjoitus ja nimenselvennys
